

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Ε'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1989

ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΕΡΜΙΟΥ (Ἡ ΕΡΜΕΙΟΥ) ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ (IRRISIO GENTILIIUM PHILSOPHORUM)¹

ΥΠΟ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗ, Δρος Θ. και Φ.,
Ἀκαδημαϊκοῦ-Ὀμοτ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Νέαι ἀπόψεις περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου.

Τὸ ἔργον παρεδόθη διὰ 16 χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἀνευ ἰδιαιτέρας ἀξίας. Ἐκ τούτων μόνος ὁ Πατμιακὸς κώδιξ 202 εἶναι ἀρχαιότερος πρὸ τοῦ 15 αἰ. (Ἰωάν. Σακελλίωνος, Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθῆναι 1890, σ. 113, περγαμηνὸς κώδιξ) καὶ περιλαμβάνει: 43 ἔργα τοῦ Νεμεσίου Ἐμέσης (400;); τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ († περὶ τὸ 270), Πρὸς Τατιανὸν τινα, Ἐρμείου φιλοσόφου, Διασυρμὸς καὶ Μεθοδίου Πατάρων († 312;); Συμπόσιον περὶ ἀγγελίας, ὡς καὶ διαφόρων Ἐρμηνεῖαι Γραφῶν (ἐν λόγοις δέκα). Ὁ Ad. v. Harnack² ὀρθῶς ἀποφαίνεται, ὅτι πεπλανημένως ὑπὸ τῶν πλείστων γραμματολόγων ἀνάγεται τὸ ἔργον εἰς τὸν β' αἰ. ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰῶνος. Ἀρχεται δέ,

1. Τὸ ὄνομα Ἐρμείας ἦτο σύνθετος εἰς τὴν πρὸ Χριστοῦ ἐποχὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μὲ Εἰ ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Γραμματείαν 14άκις. Π.χ. εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἰδίᾳ εἰς τὴν Σάμον, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κύπρον. Μὲ τὴν γραφὴν δὲ αἰῶτα» (1) ἀπαντᾷ 15 φορὰς καὶ ἰδίᾳ εἰς Θεσσαλίαν, Ὠρωπόν, Αἴγυπτον, Μ. Ἀσίαν, ὡς καὶ εἰς Κύπρον. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει καὶ ὁ γνωστὸς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωζόμενος. Ὁ Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ του (κώδ. 30) ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορ. «Σαλαμάνου Ἐρμείου Σωζομένου». Πολλὰ χειρόγραφα γράφουσι «Ἐρμείου Σωζομένου Σαλαμίνου». Ὁ Νικηφόρος Κάλιστος ἐν τῇ Ἐκκλησ. Ἱστορ. I, 1 ἀναφέρει «Ἐρμείας μέντοι Σωζόμενος, ὁ καὶ Σαλαμίνιος...». Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ τοῦ Leunclavius τὸ 1596 ἐν Φραγκφούρτῃ ἐκδοθέντος Jus Graeco-Romanum, ἐν σ. 293 σημειώνει: «Ὁ Σωζομενοῦ Ἐρμείας γράφει», καὶ ἐν σ. 295 «ὁ Σωζομενοῦ λέγει Ἐρμείας». Διὰ τὸ ὄνομα «Ἐρμείας» ὄρα Pauli - Wissowa - Kroll, RE τ. 15 (1912) 729-835 (14άκις) καὶ «Ἐρμείας» στλ. 828/33 (15άκις).

2. Geschichte d. altchristl. Lit. bis Eusebius, Teil II, 2, 196.

πρὸς χριστιανούς ἀσφαλῶς ἀπευθυνόμενον, ὡς ἐξῆς: «Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν (;) παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὃ ἀγαπητοί, ἀπεφάνητο λέγων· ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία πρὸς τῷ Θεῷ, οὐκ ἀσκόπως εἰπὼν· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀποστασίας, δι' ἣν αἰτίαν οὔτε σύμφωνα οὔτε ὁμόλογα³ οἱ φιλόσοφοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ἐκτίθενται τὰ δόγματα»⁴.

Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 19 βραχέα κεφάλαια. Σκοπὸς τοῦ συντάκτου εἶναι νὰ ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς διδασκαλίας των περὶ ψυχῆς καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σύντομον, ὅσον καὶ περιεκτικὸν ἔργον, ἡδύνην τὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν εὐθυμον εἰρωνεῖαν, τὰς κεκαρυκευμένας ἀντιθέσεις, τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ σαρκαστικὸν ὕφος, τὸ γλυκύπικρον διαπομπευτικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὰ σκωπτικὰ σχόλια, ἀλλὰ καὶ τὴν σοβαροφάνειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ συντάκτης ἐπιζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἐπιπολαίαν ἀληθοφάνειαν τοῦ ἔργου του. Μὲ μίαν λέξιν τὸ ἔργον θὰ ἡδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ σαρκαστικὴ ἢ χλευαστικὴ σάτυρα κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς Σκέψεως συλλήβδην. Σκοπὸς βεβαίως τοῦ συντάξαντος τὸ ἐργίδιον ἦτο, ὡς εἴπομεν, νὰ χλευάσῃ τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους, μὴ δυνηθέντας νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν περὶ ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων ἀρχὴν, μὲ στόχον πάντοτε νὰ διδάξῃ τοὺς μελετητὰς τοῦ ἔργου. Ὑπαινίσσεται ὅτι ὁμιλεῖ ἐνώπιος-ἐνώπιω μετὰ τῶν ἀκροατῶν του. Ἄλλ' ἢ προσφώνησις ἢ κλητικὴ («ὦ ἀγαπητοί»), οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σχῆμα ρητορικὸν προσοικειώσεως τοῦ ἀναγνώστου. Τὸ δὲ χωρίον τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τὸ ὁποῖον προοιμιαζόμενος ἀναφέρει, συνδυαζόμενον μὲ τὴν προσφώνησιν («ὦ ἀγαπητοί»), ὑποδηλοῖ σαφῶς ὅτι ἀπευθύνεται εἰς «χριστιανούς». Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι τὸ ἔργον κακῶς ἐχαρακτηρίσθη ἢ καὶ συσχετίσθη μετὰ τῶν Ἀπολογιῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰ. Εἶναι τοῦτο καθ' ἡμᾶς «δοκίμιον» προσβλητικὸν διὰ τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους, διδακτικὸν καὶ ἐποικοδομητικὸν πάντως διὰ τοὺς ἀπλοῦκοὺς χριστιανούς. Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ διδάξῃ ἐμμονὴν τῶν πιστῶν εἰς τὰς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Θέλει νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς τυχόν ἀμφιρέποντας περὶ τὴν πίστιν καὶ νὰ

3. Πβλ. Σωζομ., Migne, PG 67,876D (εἰς τὸ ἐξ. M).

4. H. Diels, Doxographi Graeci (Berolini 1958) (Photomech. impressum primae anni 1879), 651. Διὰ τὸ κείμενον τοῦ Διασυρμού παραπέμπω εἰς τὴν ἀρίστην μέχρι σήμερον ἔκδοσιν, μὲ τὰ κριτικὰ καὶ σοφὰ σχόλια τοῦ ἰδίου συγγραφέως. Παρατηρήτεον ὅτι τὴν ἐν τῷ προοίμῳ φράσιν «τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις», ὁ Κλήμης Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. Υἱ, παρὰ M. 9,397 γράφει: «ὁ ἀπόστολος... τοῖς ἐν Ἑλλάδι κοῖς ἐκεῖνοις γράφων Κορινθίοις». Ὁ Diels ἀπέδειξεν ἐπίσης ἐξάρτησιν τοῦ Διασυρμού ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου, Παραλήσεις πρὸς Ἑλληνας (Cohortatio ad gentiles).

ἐνισχύση τὴν θέλησίν των, ὅταν ἀντιχριστιανικαὶ δυνάμεις ἔξωθεν ἐπιζητοῦν νὰ πειθαναγκάσουν τούτους εἰς ἀρνήσιν τῆς ὀρθῆς εὐαγγελικῆς των πίστεως.

Ἐάν τις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ λέξιν πρὸς λέξιν, φράσιν πρὸς φράσιν τὸ ὅλον κείμενον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου τελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν διωγμοῦ, καταπίεσων καὶ προσπαθείας κατακρημνίσεως, εἰ δυνατόν, τῆς χριστιανικῆς πίστεως δι' ἐπιβολῆς τῆς ἐθνικῆς-εἰδωλολατρικῆς Θρησκείας καὶ λατρείας καὶ δι' ἐξάρσεως τῆς ὁμολογουμένως μεγαλειώδους Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἥτις τοσοῦτον ἐξύψωσε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅλα δὲ αὐτὰ δὲν εἶναι ἢ ἀπήχησις προσφάτου παρελθόντος. Πρόκειται καθ' ἡμᾶς, περὶ τῆς οὐχὶ πολὺ μακρινῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστατοῦ (361/63), τοῦ καὶ ματαίως ἐπιζητήσαντος τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ λατρείας τὴν ἐπαναφορὰν δι' αὐστηροῦ διωγμοῦ τῶν χριστιανῶν. "Ἀλλαις λέξεσιν, ὡς ἔγραφον ἄλλοτε⁵, ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἠθέλησε νὰ ἀναστήσῃ ἐν ἡδῆ πτώμα. Καὶ ὁ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συντάκτης τοῦ ἔργου, ἀπομακρυνθέντος τοῦ κινδύνου διὰ τοὺς χριστιανούς, ἠθέλησε νὰ φρονηματίσῃ τοὺς πιθκνούς συζητητὰς τῶν ὠραίων φαινομενικῶς φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, νὰ διδάξῃ δὲ τοὺς ἀδαεῖς καὶ ἀπλοῖκούς χριστιανούς, εἰς ὕφος εἰρωνικόν, ὅσον καὶ ἐπαγωγόν, πόσον ἀνόητος καὶ μωρὰ εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων διδασκαλία περὶ τῶν ὑψίστων Ἀληθειῶν — Θεοῦ, κόσμου, ἀνθρώπου —, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰς ἀποκεκαλυμμένας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἀληθείας. Δὲν κάμνει δὲ λόγον διὰ τὰ ἀνάμικτα φιλοσοφήματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου, διότι ταῦτα εἶχον ἀναμείξει καὶ ἄλλα νεοφανῆ στοιχεῖα ἔκ τε τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Θρησκειῶν (Νέος Πλατωνισμός, Πορφύριος, Πρόκλος, Ἀμμώνιος, Ἰάμβλιχος κ.ἄ.).

Εἰς ἐπίρρωσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπηυθύνετο πρὸς χριστιανούς, εἶναι καὶ τὸ χωρίον ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν ἀγγέλων⁶. Ἐτερον ἐσωτερικὸν τεκμήριον ἐκ τοῦ κειμένου, ὅπερ δίδει λαβὴν εἰς ὑποθέσεις χρονολογικοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἔργου, εἶναι ἡ πράγματι παρασιώπη-

5. Πρβλ. Κ. Μπόνη, Μέγας Ἀθανάσιος, Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης καὶ Μέγας Βασίλειος ἐν θέσει καὶ ἀντιθέσει. Ἀνακοίνωσις ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1980, σ. 286.

6. "Ὅρα Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τ. Ι (Ἀθ. 1959) 443-50. Ἡ «π τ ὡ σ ι ς», ἡ «ἀποστασία τῶν ἀγγέλων», μὴ σαφῶς ἀναφερομένη ἐν τῇ Π.Δ., ἤρξατο ἀναπτυσσομένη κυρίως ἀπὸ τοῦ Ὠριγένοϋς, Περὶ Ἀρχῶν Ι, προοίμ. 6, παρὰ Μ. 11, 119. "Ὅρα καὶ Τατιανοῦ, Λόγ. πρὸς Ἑλλήνας, Μ. 6, 820/8. Ἀθηναγόρου, Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν, Μ. 6, 945/7. Μεγ. Βασιλείου, "Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός, Μ. 31, 345 κ.π.ἄ. ὕστερον. Οἱ μεταγενέστεροι ἐκκλησ. συγγραφεῖς ἀνέπτυξαν εὐρύτερον τὴν περὶ πτώσεως τῶν ἀγγέλων διδασκαλίαν. Τὴν πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ τῶν «ἀγγέλων» ἀνευρίσκει τις εἰς τὸ ἄρθρ. τοῦ J o h a n n M i l c h, Real Lex. f. Antike u. Christentum, v. Fr. J o s. D ö l g e r, Stuttgart 1962, 109-200, ἐν σ. 256-8 πλήρης βιβλιογραφία.

σις τῶν νεοφανῶν φιλοσοφικῶν ρευμάτων τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, μάλιστα δὲ τοῦ πολυμερούς καὶ πολυδιαστάτου Νεοπλατωνισμοῦ, ὡς διηρημεύθη οὗτος ὑπὸ τῶν σπουδαιότερων ἐκπροσώπων του, τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά, τοῦ Πλωτίνου, τοῦ Πυρφυρίου, τοῦ Πρόκλου καὶ μάλιστα τοῦ Ἰάμβλιχου (270-330). Ὁρθῶς καθ' ἡμᾶς, ὁ Otto Bardenhewer⁷, λέγει ὅτι καὶ ἡμέραι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐν νῶ ὁ συγγραφεὺς πρέπει νὰ ὑπῆρξαν εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν φανατικὴ σύγκρουσις ὑπῆρξε καὶ αἱ ὁποῖαι ἡμέραι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναζωπυρήσουν τὰς φλόγας». Ἄλλ' οὐχὶ ὀρθῶς συμπεραίνει ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀρχαιότερα τοποθέτησις τοῦ ἔργου εἶναι ἰσχυροτέρα παρ' ὅσον ἡ μεταγενεστέρα. Ἄλλ' ὁ σοφὸς πατρολόγος παραθεωρεῖ τὴν ἀναζωπυρηθεῖσαν ἐθνικὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐχθρότητα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου. Ἐὰν δὲ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου παρασιωπᾷ τοὺς Νεοπλατωνικούς, τοῦτο πράττει διὰ δύο λόγους. Πρῶτον, ὁ μὲν Πλωτίνος (204-269), ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά, διεμόρφωσε τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν, ἀναμερίζας αὐτὴν μετὰ πολλῶν στοιχείων μυστικισμοῦ, τοῦ τόσον προσφιλοῦς εἰς τὸν Μοναχισμόν. Δεύτερον, ὁ Πορφύριος (233-305), ὁ ἐπιφανέστατος μαθητὴς τοῦ Πλωτίνου, διὰ συγγραφῶν καὶ διαλέξεων ἐν Σικελίᾳ καὶ ἐν Ρώμῃ, κατέστησε τὸν Νέον Πλατωνισμόν προσιτὸν εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, καίτοι οὗτος ἤσκησεν ἰδιαιτέραν πολεμικὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἃν καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα προσεγγίζει τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν περὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐκτὸς τούτου, οὗτος κατήγετο ἐκ Φοινίκης, τῆς γῆς τῶν γονέων τοῦ Σωζομενοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἀποδίδομεν τὸ ἔργον. Ἀκριβῶς δὲ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἠθελεν ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου νὰ προκαλέσῃ ἀνάφλεξιν τῆς κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ πολεμικῆς, μάλιστα προσώπων ἐγγύτατα πρὸς αὐτὸν χρονικῶς ἰσταμένων, τῶν ὁποίων αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι οὔτε λίαν διαδεδομέναι ἦσαν, ἰδίᾳ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ προσιταὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀπλοϊκῶν. Τὰ αὐτὰ πανομοιότηπως δύνανται νὰ λεχθῶν καὶ διὰ τὸν ἐκ Συρίας καταγόμενον Νεοπλατωνικὸν Ἰάμβλιχον (270-330). Ἄλλωστε τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια δὲν ἔκαμνον λόγον περὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων. Ὁ δὲ συντάκτης τοῦ ἔργου ἐνδιεφέρετο ἀσφαλῶς νὰ εὖρη ἀπήχησιν τὸ ἔργον του εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων, διὰ νὰ προφυλάξῃ τούτους ἐπιζημίας ἐπιδράσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ἔργον τῆς πολεμικῆς κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ, ἀνέλαβον, μετὰ τὸν Σωζομενόν, οἱ ἐκ Γάζης σπουδαῖοι συγγραφεῖς, ὧν ὁ σπουδαιότερος ἦτο ὁ Πρὸκόπιος Γαζαῖος (475-538)⁸, ὁ Ζαχαρίας

7. Otto Bardenhewer, *Gesch. d. altchristl. Lit. Freiburg i. Br.* 1913², 325-9.

8. Περὶ τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης καὶ τῶν Γαζαίων φιλοσόφων, ὄρα K. Zeitz,

ὁ ρήτωρ, ὁ ἐκ Μαΐουμᾶ τῆς Γάζης (465-536), ὁ Αἰνείας ὁ Γαζαῖος (τέλη τοῦ ε' αἰ.) καὶ ἄλλοι. Ὁ Harnack⁹ ὀρθῶς ἀπεφάνθη ὅτι ἡ θέσις τοῦ Bardenhewer περὶ χρονολογήσεως τοῦ ἔργου κατὰ τὸν β' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ' αἰ., λόγῳ παραλείψεως τῆς κατὰ τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ πολεμικῆς τοῦ «Διασυρμοῦ», «εἶναι χωρὶς ἀποδεικτικὴν δύναμιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας χρονικὰς περιόδους ἡ ἀξία ἢ ἡ ἀπαξία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ἀναφέρεται εἰς τὰς παλαιὰς Σχολὰς τῶν φιλοσόφων, μὲ ἀποκλεισμὸν ἐπίσης τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ». Ὅ,τι ἐλέχθη προηγουμένως περὶ τῶν ἐγγύς χρονικῶς ἱσταμένων Νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς τοῦ συντάκτου τοῦ «Διασυρμοῦ», τὸ αὐτὸ λεχθῆτω καὶ περὶ τοῦ Π ρ ό κ λ ο υ (410-485). Ὁρθῶς οὗτος χαρακτηρίζεται ὡς ἡ τελευταία στήλη τοῦ καταρρέοντος Ἑθνισμοῦ.

Ἐν νέον στοιχεῖον, ὅπερ διέφυγε τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ «Διασυρμοῦ», εἶναι ὁ τίτλος καὶ ἡ σημασία, τὴν ὁποῖαν ἐκφράζει ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ «τῶν ἔξω φιλοσόφων». Δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἂν ὁ τίτλος προέρχεται ἀπὸ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου ἢ ἂν ἐτέθη ὡς ἐπισήμανσις τοῦ περιεχομένου ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς ἀντιγραφέως τοῦ κώδικος. Ἡ σπουδαιότης τοῦ ὅρου «τῶν ἔξω» φιλοσόφων ἐγκεῖται εἰς τὴν ἐπισήμανσιν ὅτι προτίθεται νὰ ἐλέγξῃ καὶ διασύρῃ τοὺς «ἔξω» ἢ τοὺς «ἠύραθε» φιλοσόφους, οὐχὶ δὲ τοὺς «παρ' ἡμῖν» ἢ «ἔσω», δηλ. τοὺς εἰς τὸν χριστιανικὸν περίβολον ἀνήκοντας. Πρόθεσις του εἶναι ἐπομένως νὰ ἐλέγξῃ τοὺς φιλοσοφῆσαντας, τοὺς πρὸ Χριστοῦ ἀκμάσαντας καὶ οὐχὶ τοὺς μετὰ Χριστόν, ἔστω καὶ ἀστοχῆσαντας ἢ μὴ ἀκριβολογοῦντας περὶ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀλήθειαν, οἷοι ἦσαν οἱ αἰρετικοί, οἵτινες ἄλλωστε καταδικάζονται ὑπὸ τῆς ἐπίσημου Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἀναιροῦνται ὑπὸ τῶν ἀνεγνωρισμένων ἀντιρρητικῶν Διδασκάλων καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ συντάκτης ἐπομένως τοῦ «Διασυρμοῦ» ὑπεμφαίνει σαφῶς διὰ τῆς ἐπικεφαλίδος, ὅτι θὰ στραφῇ κατὰ τῶν «ἠύραθε» καὶ μὴ χριστιανῶν φιλοσόφων¹⁰.

Die Schule von Gaza, eine literargesch. Untersuchung. (Inaug. Diss.), Heidelberg 1892, 9-12. Περὶ Ζαχαρίου τοῦ ρήτορος, ὄρα Μ. 40, 1105-1206. E. W. Brooks, Corpus script. christian. orientaliū (1919/21) 83· (1924) 87 ἔ. Altaner - Stuiher, Patrologie, Freiburg 1978, 228 (bibliogr.). Ὁ Ζαχαρίας κατήγετο ἐκ Μαΐουμᾶ τῆς Γάζης (465-536). Περὶ Πρὸκοπίου ὄρα ἐπίσης Altaner - Stuiher, Patrol. 516 (bibliogr.) (ἤκμασε τὸ 475-538). Περὶ τοῦ Αἰνεῖου Γαζαίου, ὄρα αὐτόθι, σελ. 516 (ἤκμασε τὰ τέλη τοῦ ε' αἰ.). Πρβλ. Δημ. Ρούσσου, Τρεῖς Γαζαῖοι. Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῶν Γαζαίων, Κωνσταντινούπολις 1893 (Diss. Leipzig).

9. A. d. v. Harnack, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, 2, 196.

10. Θὰ ἠδυνάμην νὰ παραπέμψω εἰς ἄφθονα κείμενα ἐκκλησ. συγγραφέων, ἐμφαίνοντα τὴν διάκρισιν καὶ τὸν διαχωρισμὸν τῶν «ἔξω» ἀπὸ τῶν «ἔσω» χριστιανῶν φιλοσόφων. Παραπέμψω ἀπλῶς εἰς τοὺς ἐξῆς: Τατιανόν, Μ. 6, 873Α. Κλήμ. Ἀλεξ., Μ. 9, 205Α. Εὐσέβ. Καίσι., Μ. 21, 789. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία χαρακτηρίζεται

Χρονολογικαὶ ἀναζητήσεις.

Οἱ διάφοροι μέχρι τοῦδε ἐρευνηταὶ διαφορετικὰς ἐξέφρασαν ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου. Εἶναι φανερόν ὅτι ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεύρωμεν ἢ τοῦλάχιστον νὰ προσεγγίσωμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν τοῦ συντάκτου τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ἀπέβλεψεν οὗτος. Δυστυχῶς αἱ ἐρευναι εἰς οὐδὲν ἱκανοποιητικὸν καὶ πολλῶ ἤττον ἀδιαμφισβήτητον συμπέρασμα κατέληξαν. Ἐκαστος δὲ τῶν ἐρευνητῶν ἦτο ἅμα καὶ φορεὺς τοῦ ἀναποφεύκτου ὑποκειμενικοῦ στοιχείου τῆς ὁμολογιακῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς του τοποθετήσεως, ἣτις παρῶθει τοῦτον εἰς μείζονα ἔξαρσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου διὰ τῆς τοποθετήσεώς του εἰς τὴν τόσον σεβαστὴν πρωτοχριστιανικὴν ἀρχαιότητα. Ἐκεῖνος, ὅστις διέγραψε τὴν ὄλην ἀκολουθίαν τῆς σχετικῆς ἀναζητήσεως τῆς ἐρέυνης, ὑπῆρξεν ὁ Andreas Freiherrn v. Pauli¹¹. Ἐκτοτε περιέργως ἔπαυσεν ἡ περαιτέρω ἐνασχόλησις διὰ τὸ πρόβλημα οὐ μόνον διὰ τὴν χρονολόγησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου.

Ἄλλὰ πρὶν ἢ ἐκφέρωμεν τὴν ἡμετέραν ἀποψιν, θεωροῦμεν χρήσιμον νὰ ἀναφέρωμεν ὅσα ἤδη ὁ Pauli ἐξέθεσε περὶ τῶν διαφόρων ἀπόψεων τῶν ἐρευνητῶν, ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἔργου. Πρῶτος ὁ Lambecius¹² συνεταυτίσθη μετὰ τοῦ Tentzel, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωζομενός. Τοῦτο δέ, διότι θέσεις τινὲς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας του ὁμιλοῦν περὶ ἐθνικῶν φιλοσόφων, ὅπως καὶ ὁ «Διασυρμός»¹³. Τοῦναντίον ὁ Cave¹⁴ ἐθεώρησεν ἀστήρικτον τὴν γνώμην τοῦ Lambecius. Τὰ ἐπιχειρήματα τούτου ἐστηρίζοντο εἰς τὸ ὅτι ὁ Σωζομενός δὲν ἦτο φιλόσοφος, ἀλλὰ συνήγορος καὶ δὴ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διὰ τοῦτο ἐτοποθέτησε χρονολογικῶς τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ζωηρῶς ὁ Ἐθνισμὸς κατεπολέμει τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις πρὸς ἄμυνάν του ἠναγκάσθη νὰ ἀναπτύξῃ τὴν Ἀπολογητικὴν του Γραμματείαν. Ἐν δὲ τοιοῦ-

«θρουαλλίς», ἣν ἀνάπτουσιν ἄνθρωποι, ἐνῶ «φωτὸς ἔλλαμψις» εἶναι ὁ τοῦ Ἰησοῦ θεῖος λόγος, κατὰ τὸν Γρηγ. Ναζ., Μ. 44, 337B. "Ορα καὶ Ἰουστ., Μ. 6, 476. Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγ., Μ. 3, 640A. Εἰδικώτερον, διὰ τοὺς ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς «ἔξω» καὶ «θύραθεν» ὅρα Du Cange, Gloss. 409. 502. Τὸν ὄρον «Φιλοσοφία» ἀναπτύσσει διεξοδικὸν ἄρθρον τῶν R. Eisler - K. Roretz, Wörterbuch des philosophischen Begriffes II (Berlin) 1929, 435-458.

11. Die Irrisio des Hermias (Paderborn 1907). Forschungen christlichen Literatur und Dogmengeschichte. Siebenter Band. Zweites Heft, σ. 1-53. Ἐκτοτε ἔπαυσεν ἡ περαιτέρω ἐνασχόλησις διὰ τὸ ὅλον πρόβλημα, οὐ μόνον διὰ τὴν χρονολόγησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ «Διασυρμού».

12. Bl. I. Commentar de Bibl. Caes. Vindob. lib. VII (Vindobonae 1781) 54.

13. Σωζομ., Ἐκκλησ. Ἰστ. I, 18, 11, 5. III, 17, V, 1.

14. Script. eccles. hist. litt. (Basel 1741) 81.

τον ἀπολογητικὸν ἔργον εἶναι καὶ ὁ «Διασυρμὸς». Λεχθήτω ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἐπιστήμων σφάλλει διττῶς· πρῶτον, διότι θεωρεῖ τὸ ἐργίδιον «Διασυρμὸς» ὡς φιλοσοφικόν, ὅπερ δὲν εἶναι· δεύτερον, διότι πιστεύει ὅτι πρέπει νὰ ἐγράφη ὑπὸ «φιλοσόφου»! Ἀλλὰ πᾶς τις καὶ μάλιστα μορφωμένος, ἤμπορεῖ νὰ γράψῃ ἐν τοῦ εἴδους τούτου «σατυρικὸν» ἔργον, ἐπὶ τῇ βάσει ἐγχειριδίου Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, διὰ δὲ τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν, ἐπὶ τῇ βάσει σχολικῶν ἐγχειριδίων ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας (Trivium-Quatrivium). Τὴν γνώμην τοῦ Cave ἠσπάσθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν μέχρι σήμερον ἐπιστημόνων (P. Lamper, Krüger, Funk, Bardenhewer, Möhler, Alzog, Nirschl, Schmid, Fessler, Maranus, Otto, Jungman, Ehrhard, W. Gaul, Rauschen, Altaner, Stuiber, Kihn, W. Christ, Pauli). Καὶ ὅμως σπουδαῖοι ἐπιστήμονες συνεταυτίσθησαν μὲ τὴν γνώμην τοῦ τε Menzel καὶ τοῦ ἀκολουθήσαντος τὴν γνώμην τούτου Lambecius. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις πρῶτος ἐκ τῶν νεωτέρων ἤγειρε τεκμηριωμένας ἀμφιβολίας κατὰ τῆς χρονολογήσεως τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰ., ὑπῆρξεν ὁ Menzel¹⁵. Οὗτος κατέληξε συμπερασματικῶς εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐργίδιον πρέπει νὰ ἐγράφη οὐχὶ πρὸ ταῦ ε' αἰῶνος. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Diels¹⁶. Τὰς ἀπόψεις τοῦ Diels ὑπεστήριξε διὰ νέων λογικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων ὁ πολυμαθὴς Harnack καὶ εἰς τὰ δύο ἀξιοθαύμαστα ἔργα του¹⁷, χρονολογήσας τὸ ἔργον εἰς τὴν μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐποχὴν (δ' ἢ ε' αἰ.). Ἀξίον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ P. Wendland¹⁸, βασιζόμενος εἰς τινὰς ὁμοιότητας τοῦ «Διασυρμὸς» μετὰ τοῦ φέροντος τὸν τίτλον «Θεόφραστος» τοῦ σοφιστοῦ Αἰνείου Γαζαίου (τέλη τοῦ ε' αἰ.)¹⁹, διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ὁ Ἐρμίας θὰ ἠδύνατο νὰ ταυτισθῇ μετὰ τοῦ ὁμωνύμου του Ἐρμείου,

15. E d. W. F. Menzel, Lugdun. Batav. 1840, p. 5 ἐ.

16. Diels, Doxographi Graeci (Berolini 1879) 258-263, 649-656 ἔνθα ἡ μετ' ἐπιμελείας ἔκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ «Διασυρμὸς» μετὰ φιλολογικο-κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ σχολίων.

17. Adolf v. Harnack, Geschichte d. altchristl. Liter. bis Eusebius. Teil I: Die Überlieferung und Bestand (Leipzig 1893). Teil II: Die Chronologie (1897-1904, Leipzig 1897). Ἐκαστὸν μέρος σύγκειται ἐκ δύο τόμων. Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Diels ἐν Teil I, 782. Teil II, 2. 196, χρονολογῶν μάλιστα τὸν «Διασυρμὸς» εἰς τὴν μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐποχὴν (τέλη δ' ἢ ε' αἰ.).

18. P. Wendland, Theolog. Lit. Ztg. (1899) 180.

19. Ὁ σύγχρονος ἢ καὶ κατὰ τι ἀρχαιότερος τοῦ Προκοπίου, Αἰνεῖας Γαζαῖος († μετὰ τὸ 518) θεωρεῖται ὁ συγγραφεὺς ἐνὸς κατὰ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ ἀπευθυνομένου ἔργου, τοῦ κατὰ τὸν Μεσαίωνα πολὺ ἐκτιμωμένου «Διαλόγου», φέροντος τὸν τίτλον: Αἰνεῖου Γαζαίου Σοφιστοῦ, Θεόφραστος, ἦτοι Περὶ ἀθνασίας ψυχῶν καὶ ἀναστάσεως σωμάτων διάλογος, παρὰ M. 85, 871-1004.

του ἀναφερομένου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 129 ἐπιστολὴν του ὑπὸ τοῦ Π ρ ο κ ο π ί ο υ Γ α ζ α ῖ ο υ²⁰. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι ἐπίσης ὅτι ὁ Seitz εἰς τὴν σελίδα 17 τοῦ ἔργου του, ὅπερ ἐμελετήσαμεν ἐν τῇ Γενναδεῖῳ Βιβλιοθήκῃ ἐν Ἀθήναις, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Ὁ Σ ω ζ ο μ ε ν ὸ ς ἴσως εἶναι εἰς ἀπόγονος τοῦ Ἐ ρ μ ί ο υ Σ ω ζ ο μ έ ν ο υ, τοῦ ἐκ Βηθελίας παρὰ τὴν Γάζαν»²¹. Ἐπίσης ἐν σ. 20 ὁ Seitz γράφει: «Μερικοὶ τίτλοι ἀπολεσθέντων λόγων (δηλ. τοῦ Π ρ ο κ ο π ί ο υ) εὐρίσκονται ἐν τῷ Λεξικῷ «Π ε ρ ῖ σ υ ν τ ᾶ ξ ε ω ς» παρὰ B e k k e r, Anecd. gr. I, ἔνθα ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Π ρ ο κ ὀ π ι ο ν «Μονωδῖαν Ἀντιοχείας» (σελ. 125,26. 153,21. 24), «Εἰς τὸν σῶφρονα ἄρχοντα» (σ. 139,20), «Ἐπιτάφιον Σαλαμίνου» (σ. 133,10. 135,13), «Εἰς τὸν γάμον τοῦ Μελετίου» (σ. 169,6 κ.ά. Πβλ. Φ ω τ ί ο υ, Βιβλιοθ., κῶδ. 160)».

Παρατηρητέον ὅτι σπουδαῖοι ἐρευνηταὶ ἐκ τῶν παλαοτέρων συγκλί-
νουν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Ἐ ρ μ ί ο υ, ἄνευ προσδιοριστικοῦ ἐπιθέτου, τι-
νές δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἐπιθέτου «Σωζομένου» ἢ «Σωζομενοῦ», τοῦ καὶ «Σ α λ α μ ι ν ί ο υ», τοῦ ἐπισημαίνοντος ἀσφαλῶς τὸν τόπον τῆς γεννήσεως (;) ἢ κα-
ταγωγῆς τοῦ Ἐ ρ μ ί ο υ. Στρέφονται δὲ πάντες περίξ τῶν διακριθέντων
συγγραφέων τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης, ἥτοι τὸν Αἰνεῖαν Γαζαῖον,
τὸν Π ρ ο κ ὀ π ι ο ν Γ α ζ α ῖ ο ν, τὸν Ζαχαρίαν τὸν Σχολαστικ-
κ ὸ ν καὶ εἴ τινα ἕτερον. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι καὶ ὁ Δ. Ρ ο ὕ σ σ ο ς²² ἀνα-

20. Seitz 15. R. Herscher, Epistolographi Gr. (Paris 1873) 584. M. 87, 2773/2792. Ἐνταῦθα καταχωρίζονται αἱ 163 ἐπιστολαὶ του, αἵτινες θεωροῦνται πλή-
ρεις χάριτος καὶ ἀττικῆς Μούσης. Ὁ Π ρ ο κ ὀ π ι ο ς († περὶ τὸ 538) θεωρεῖται καὶ ἀδελ-
φὸς Ἰσως τοῦ Ζ α χ α ρ ί ο υ, τοῦ ρήτορος. Διεσώθησαν τοῦ Π ρ ο κ ο π ί ο υ, Ὑπομνήμα-
τα εἰς τὴν Πεντάτευχον, εἰς τὰ τῶν Βασιλικῶν, τῶν Παραλειπομένων καὶ τὸ Ἔσμα τῶν
Ἄσμάτων.

21. Στηρίζεται ὁ Seitz εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ Ceiller, Hist. génér.
des aut. ecclés. XIII, 689.

22. Δ. Ρ ο ὕ σ σ ο υ, Τρεῖς Γαζαῖοι, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας
τῶν Γαζαίων, Κων/πολις 1893 (Inaug. Diss. Leipzig). Τὸ ἔργον ἐμελετήσαμεν ἐν τῇ Γεν-
ναδεῖῳ Βιβλιοθήκῃ, ἔνθα ἀνευρίσκονται σπανίζοντα ἔργα ἱστορικά. Πιθκνῶτατα πρόκειται
περὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀλεξάνδρου Ἀμμωνίου, ὅστις ἐν Μ. 89, 13-780 φέρεται
συντάξας Ὑπομνήματα εἰς τὴν Π. καὶ Κ.Δ. Ἰσως εἶναι ὁ αὐτός, ὅστις τὸ 457 ἔλαβε θέσιν
κατὰ τοῦ Τιμοθέου Αἰλούρου (Bardenhewer, IV, 83-6). Ἄλλοι ταυτίζουσι τοῦτον
μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Συναΐτου μνημονεῦόμενον πολέμιον τῶν μονοφυσιτῶν
κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ στ' αἰ. (βιβλιογρ. παρὰ Altaner-Stuibler, Patrologie,
517). Αἱ τιν διαφωτιστικὰ διὰ τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι καὶ τὰ ἔργα τῶν J. Stiglmayr,
«Die 'Streitschrift des Prokopios von Gaza' gegen den Neuplatoniker Proklos»: Byz. Zeitschr. 8 (1899) 263-301. J. Dräseke, Prokopios von Gaza «Widerlegung
des Proklos»: B. Z. 6 (1897) 55-91. K. Prächter, Zu Chorikios, B. Z. 41 (1902)
1-2. C. Kirsten, Questiones Choricianae, Breslauer philosophische Abhandlungen
72 (1985) 8-15.

φέρει ἐν σ. 52-69 τοῦ ἔργου του μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἐξῆς: «Ἰωάννου τοῦ Φιλοπόνου Ἄμμωνιος ὁ Ἑρμείου», ἄνευ ἐτέρας διασαφήσεως²³. Ἐκεῖνος, ὅστις ἐνησχολήθη διεξοδικῶς πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ «Διασυρμοῦ» εἶναι ὁ ν. Pauli, οὗτινος τὸ ἔργον ἐμνημονεύσαμεν προηγουμένως. Οὗτος εἰς τὴν ἐκ 53 σελίδων μελέτην του, τὴν πράγματι ἀξιόλογον, προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς προκύπτοντα ἐρωτήματα διὰ τῶν ἀκολουθῶν κεφαλαίων: α. «Ὁ «Διασυρμὸς» καὶ ἡ «Παραίνεσις πρὸς Ἑλληνας» (σ. 5) τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου (Cohortatio ad gentiles). β. «Ἡ ἐπιγραφή τοῦ «Διασυρμοῦ» (σ. 24). γ. «Ὁ Ἰουδαϊκὸς μῦθος περὶ πτώσεως τῶν ἀγγέλων καὶ ὁ Διασυρμὸς» (σ. 32). δ. «Τατιανὸς καὶ Ἑρμίας» (σ. 37). ε. «Λουκιανὸς Σαμοσάτων καὶ Ἑρμίας» (σ. 40). στ. «Ἰγνή τοῦ Ἑρμίου παρὰ Νεμεσίῳ Ἑμέσης, Θεοδωρήτῳ Κύρου καὶ Αἰνεῖα Γαζαίῳ» (σ. 46). ζ. «Ὁ Διασυρμὸς καὶ ὁ Νέος Πλατωνισμὸς» (σ. 50). η. «Τόπος συντάξεως τοῦ Διασυρμοῦ» (σ. 51). θ. «Συμπεράσματα» (σ. 53).

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον θέμα ὁ Pauli παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὅτι τὸ σπουδαιότερον βάρος τῆς ὕλης προβληματολογίας τοῦ ἔργου ἔγκειται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς σχέσεως τοῦ «Διασυρμοῦ» μετὰ τῆς «Παραίνεσεως πρὸς Ἑλληνας» τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου. Μετ' ἔλεγχον τῶν γνωμῶν τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν, ὁ Pauli κατέληξεν εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα: α. Ὁ «Διασυρμὸς» εἶναι εἷς τινα σημεῖα ἐκτενέστερος τοῦ ἔργου τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου «Παράινεσις». β. Πολλοὶ ἐρευνηταὶ δέχονται ἐξάρτησιν τῆς «Παραίνεσεως» ἐκ τοῦ «Διασυρμοῦ». Ἄλλοι τὸ ἀντίθετον καὶ ἄλλοι ὅτι ἀμφότεροι ἦντλησαν ἐκ κοινῆς πηγῆς. γ. Ὁ Pauli δέχεται ὅτι ὁ «Διασυρμὸς» δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν σειρὰν ἐν τῇ μνείᾳ τῶν φιλοσόφων, διὸ καὶ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ ἀπὸ μνήμης. Τούναντίον

23. Διεξοδικὸν ἄρθρον περὶ τοῦ Ἰωάννου Φιλοπόνου (490; —† μετὰ τὸ 565) ὑπὸ τοῦ Kroll: Pauli-Wissowa-Kroll, R.E.d. class. Altertumswissenschaft, Stuttgart 1916 (1764-1795) (Gudeman-Kroll). Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον: «ὁ ἡμέτερος δὲ διδάσκαλος Ἄμμωνιος Ἑρμείου», αὐτόθι, στλ. 1765, στχ. 56. Πρβλ. καὶ στλ. 1775, στχ. 40: «Σχολικαὶ ἀποσημειώσεις ἐκ τῶν συνοουσιῶν Ἄμμωνίου τοῦ Ἑρμείου μετὰ τινῶν ἰδίων ἐπιστάσεων» (Analytica Priora, ed. M. Wallies) XIII 2 (1905) 496. Σχετικὸν συνοπτικὸν ἄρθρ. ἐν Ἑρμ. καὶ Ἡθ. Ἑγκυκλ., τ. 6, 1205/07 ὑπὸ Π. Χρήστου (μετὰ βιβλιογρ.). Ὅρα καὶ Altaner-Stuiber, Patrol. 507 (βιβλιογρ.): Τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Φιλοπόνου ἐλκύουν ἐνδιαφέρον διὰ περισσοτέραν ἔρευναν, διότι ἐμφανίζουσι ποῖαν τινα ὑπόνοιαν σχέσεως τοῦ «Διασυρμοῦ» ὡς σχολικοῦ ἔγχειριδίου, πρὸς τὰς «Σχολικὰς ἀποσημειώσεις ἐκ τῶν συνοουσιῶν Ἀμμωνίου Ἑρμείου» («Εἰς τὰς δέκα κατηγορίας» καὶ «Εἰς ἀναλυτικὰ Πρότερα» καὶ «Ἀναλυτικὰ Ὑστερα»). Εἰς ἐτέραν μελέτην προτιθέμεθα νὰ ἀσχοληθῶμεν εὐρύτερον περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀνωτέρω ἔργων πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦ «Διασυρμοῦ». Περὶ τοῦ Ἄμμωνίου, ὅρα Bard'e'n-hewer, Bd. V, 83-86, Altaner-Stuiber, Patrol. 516/7. (βιβλιογρ.).

συμβαίνει με τὸν συγγραφέα τῆς «Παραινέσεως», ὅστις ἀκολουθεῖ καθωρισμένον σχέδιον χρονικῆς σειρᾶς ἐν τῇ μνειᾷ τῶν φιλοσόφων καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν πραγμάτων. δ. Ὁ ἐν λόγῳ ἐρευνητῆς καταλήγει ἐν τέλει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ «Διασυρμὸς» ὑπῆρξε τὸ πρότυπον τῆς «Παραινέσεως», ἀφοῦ τὸ κείμενον τούτου εἶναι ἐκτενέστερον εἰς τὰ κοινὰ σημεῖα. ε. Ἀχόμη καὶ εἰς τὴν μνειάν τῶν ὀνομάτων ὁ «Διασυρμὸς» ἀναφέρει πλείονα ὀνόματα, τὰ ἐξῆς: Ἀναξαγόρας, Μέλισσος, Παρμενίδης, Ἀναξιμένης, Ἐμπειδοκλῆς, Πρωταγόρας, Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ἀρχέλαος, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Φερεκύδης, Λεύκιππος, Δημόκριτος, Ἡράκλειτος, Ἐπίκουρος, Κλεάνθης, Καρνεάδης, Κλειτόμαχος καὶ Πυθαγόρας (ἐν ὄλῳ 20). Ἐνῶ ἡ «Παραίνεσις» μνημονεύει μόνον τοὺς περισσότερον γνωστοὺς ἐκ τῶν φιλοσόφων, ἦτοι μόνον τοὺς ἡμίσεις (10). στ. Ὁ Pauli δὲν δέχεται ἐπίσης ἐξάρτησιν τοῦ «Διασυρμοῦ» ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀετίου, Placita (=Περὶ τῶν ἀρεσκόντων ταῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων ἤκμασε δὲ περὶ τὸ 100 μ.Χ.), παρὰ τὰς εἰς τινὰ σημεῖα κοινὰς ἐκφράσεις. Καὶ καταλήγει ὁ Pauli: «Ποία ἡ πηγὴ τοῦ «Διασυρμοῦ» δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ πληροφορηθῶμεν. Πάντως μοὶ φαίνεται», λέγει, «ὅτι οὔτε ὁ Ἐρμίας οὔτε καὶ ἡ «Παραίνεσις» ἐχρησιμοποίησαν κοινὴν πηγὴν».

γ. Ἡμέτεραι διαπιστώσεις.

Ἐλέξαντες συγκριτικῶς ἀμφότερα τὰ ἔργα, ἦτοι τὸν «Διασυρμὸν» τοῦ Ἐρμείου μετὰ τῆς «Παραινέσεως» τοῦ Ψευδο-Ἰουστίνου, κατελήξαμεν εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, συντάκτου ἀμφοτέρων τῶν ἔργων. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραθέσωμεν ἐκ παραλλήλου τὰ σχετικὰ χωρία τοῦ κειμένου ἀμφοτέρων τῶν ἔργων, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πράξωμεν τοῦτο κατὰ τὴν δημοσίευσιν ἐκτενοῦς μονογραφίας περὶ τοῦ Ἐρμείου καὶ τοῦ ἔργου του «Διασυρμοῦ». Λεχθήτωσαν πάντως ἐκ προοιμίου τὰ ἀκόλουθα: Ἡ μεγαλειτέρα ἔκτασις τοῦ κειμένου τῆς «Παραινέσεως» ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἤθελε νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὸ εὐρύτερον κοινὸν καὶ μάλιστα τὸ μεμορφωμένον καὶ ἴσως πρὸς τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων. Ἐνῶ ὁ «Διασυρμὸς» ἀπηυθύνετο, ὡς πιστεύομεν, καὶ ὡς ἐκτενέστερον κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν, εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν Σχολείων. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Ἐρμίας παρεμβάλλει τὴν κλητικὴν προσφώνησιν «ὦ ἀγαπητοί». Ἄλλαις λέξεσιν, ἤθελεν ὁ Ἐρμίας νὰ προφυλάξῃ τοὺς φοιτητὰς τῶν Σχολείων τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας ἀπὸ ὀθνεῖας διδασκαλίας τῶν διαφόρων φιλοσόφων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ὅτι πρόκειται περὶ σχολικοῦ δοκιμίου ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου προσφωνήσεως, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συγκρί-

σεως τῶν κειμένων τῆς «Παραινέσεως» μετὰ τῆς Placita καὶ τοῦ «Συνταγματίου» «Περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ γεννητοῦ» τοῦ Ἀετίου²⁴. Ὁ Ἐρμείας ἄλλοτε γίνεται συντομώτερος καὶ ἄλλοτε διευρύνει τὸ κείμενόν του διὰ τὴν ἐπισημάνη σαφέστερον τὰ λεγόμενα, ὥστε ἡ ἀποδεικτικὴ του θέσις νὰ ἀποβῆ ἐναργεστέρα, ἀπηλλαγμένη πάσης ἀμφιβολίας ἐκ παρεξηγήσεως, λόγῳ ἀσφαλείας. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ ἔργον του ἀπηυθύνετο πρὸς τὴν σπουδάζουσαν νεότητα, διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ τὸ κείμενον νὰ διαπλατυνθῆ, ὥστε νὰ καταστῆ σαφέστερον καὶ ἐντυπωτικώτερον. εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι οἱ μέχρι τοῦδε ἐρευνηταὶ δὲν ὑπόπτευσαν ἀν τὴν προέλευσιν, ἔστω καθ' ὑπόθεσιν, τοῦ ὁμοίου γένους καὶ εἴδους τῶν τοιούτων ἔργων ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, προερχομένου μάλιστα ἐκ Σχολῆς, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς ἦτο ἡ διασφάλισις τῆς εὐαγγελικῆς διδασχῆς περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῶν καινοφανῶν καὶ ἀναποδείκτων καὶ ἀμοιβαίως ἀντικρουμένων θεωριῶν τῶν διαφόρων φιλοσόφων, παρωχημένων πλέον καὶ ὀθνείων. Καὶ δυστυχῶς τὰς ψευδεῖς ταύτας φιλοσοφικὰς, ὅσον καὶ ἀντιφατικὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἠθέλησε νὰ ἀναζωπυρήσῃ καὶ μάλιστα νὰ ἐπιβάλλῃ δι' ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ ἀποτυχῶν αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης (361/3). Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ τις· ποῦ στηρίζομεν τὴν ἐκτεθεῖσαν γνώμην; Τὴν στηρίζομεν: α. εἰς τὴν ὁμοιότητα τῆς ἐκθέσεως καὶ τῆς ἐνιαίας τῶν ἰδεῶν κατευθύνσεως πρὸς ὠρισμένον στόχον, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ προτιθεμένου σκοποῦ. β. εἰς τὸ ὄνομα Ἐρμείας, ὅπερ φέρεται ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτάτου μέχρι καὶ τοῦ νεωτέρου χειρογράφου τοῦ «Διασυρμού». γ. Ἀλλ' ἐπίσης τὴν γνώμην ἡμῶν στηρίζομεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν συγγραφέων τῆς περιφήμου Σχολῆς τῆς Γάζης, ἐξ ἧς πιθανώτατα προήρχετο καὶ ὁ Ἐρμείας, ἡ τοῦλάχιστον ὑπῆρξε φορεὺς τῶν ἰδίων τάσεων τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν τῆς Γάζης, ἐξ ἧς κατήγετο, ὡς θὰ ἴδωμεν, καὶ ὁ Ἐρμείας. Τὸ πνεῦμα τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης ἦτο, ὡς γνωστὸν, ἀμυντικὸν καὶ ἀντιρρητικὸν, κυρίως κατὰ τῶν ζωηρῶς

24. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου, «Ἐναγωγή περὶ ἀρεσκόντων» ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θεοδώρητου, Ἑλλήνων παθημ. θεραπευτ. (Κατὰ αἰρέσεων) II,95. IY,31; Κατὰ τὸν Diels, Doxographi Graeci (Berolini 1879) Prol. 45, εἰς τὸν Ἀετίου ἀνήκουν τὰ ἐν σελ. 273-444 ἐκδοθέντα Placita, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δυσχερὲς εἶναι νὰ διαχωρίσωμεν τὸν ἐκλεκτικὸν φιλόσοφον Ἀέτιον τοῦ α' ἢ β' αἰ., ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ψευδο-Πλουτάρχου, τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κλήμ. Ἀλεξ., Στρμ., 1,3,17 καὶ ἐν προοιμ. 141. Πάντως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀέτιος πρέπει νὰ διακρίνεται τοῦ ἀρειανόφρονος Ἀντιοχεῶς, τοῦ καὶ διακόνου (300-367;), εἰς ὃν ἀνήκει τὸ «Συνταγματίον». Πρβλ. Pauli-Wissowa-Kroll, RE I, 703. Altaner-Stuiber, Patrolog. 310 (βιβλιογρ.) Ἐκτενέστερον καὶ περὶ τῶν δύο ὁμωνύμων Ἀετίων, ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλ., τ. I, 474-479 (Ἰω. Κολιτσάρας - Α. Ν. Ζοῦμπός, μετὰ βιβλιογρ.).

ἐμφανισθεισῶν τάσεων διὰ τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ Ἑρμείας παραλείπει νὰ ἀναφέρει τοὺς Νέους Πλατωνικοὺς, τοῦτο ἔχει καθ' ἡμᾶς τὴν ἔννοιαν ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἐποχὴν ἐγγυτέραν τῆς τοῦ Ἰουλιανῶ ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιβολῆς τῶν κοσμοθεωριῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τῶν τοσαῦτον θαυμαζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀποστάτου αὐτοκράτορος, ἱκανῶν καταπολεμήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἑρμείας δὲν ἠθέλη νὰ ἐμφανίσῃ καὶ τὰς νέας τοῦ Νέου Πλατωνισμοῦ θεωρίας, ὡς τόσον ἐπικινδύνους, ἀφοῦ πολλαὶ τούτων ἐπέδρασαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Μυστικισμοῦ, τοῦ τόσον προσφιλοῦς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον. Ὁ Νέος Πλατωνισμὸς ἐπομένως, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁριγένους καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν συγγραφέων, ἐβοήθησε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀναγωγικὴν ἐρμηνείαν τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ τὴν μυστικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Λατρείας καὶ ἔδωκε πολλακίς νέον ἰδεολογικὸν ὄπλισμὸν καταπολεμήσεως ἐνίων ὀρθολογικῶν αἱρέσεων περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος. Πάντως ἀπὸ τοῦ στ' αἰῶνος ὁ Νέος Πλατωνισμὸς ἤρχισε νὰ ἐμφανίζῃ καὶ τὰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις του διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν «μυστικοπαθῶν» αἱρέσεων, μάλιστα διὰ τῆς ἀμφισβητήσεως ἢ καὶ ἀπαρνήσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (δοκητισμὸς, μονοφυσιτισμὸς κ.λπ.).

δ. Ὁρθότερα ἐρμηνεία τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου.

Ὁ ἐκ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἑρμείου (ἢ Ἑρμείου) φιλοσόφου, Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων». Ὁ Pauli ἀρνούμενος πᾶσαν συνταύτισιν τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως με οἰονδήποτε ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ὀμωνύμων γνωστῶν συγγραφέων, θέτει τὸ βάρος τῆς ἀποδεικτικῆς του θέσεως εἰς τὸν ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἦται τοῦ «Ἑρμείου φιλοσόφου». Πιστεύει ὅτι ὁ τίτλος τοῦ «φιλοσόφου» ἀπεδόθη εἰς τοὺς πρώτους Ἀπολογητὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ τοῦ τίτλου τούτου οἱ χριστιανοὶ Ἀπολογηταὶ ἠθέλον νὰ ἐπισημάνουν ὅτι αὐτοὶ κατεῖχον τὴν «ἀληθῆ Φιλοσοφίαν», τὴν ἐξ Ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπροσδιόνυσον, ἀβεβαίαν καὶ ψευδῆ φιλοσοφίαν τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν φιλοσόφων. Ἀλλὰ παραγνωρίζει ὁ Pauli ὅτι τὸν τίτλον τοῦ «φιλοσόφου» καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας φέρουσιν ὄχι μόνον οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ Ἀπολογηταί, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, μάλιστα δὲ οἱ Ἀσκηταὶ τῆς ἐρήμου, καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα. Ὁ τίτλος «Ἑρμείου φιλοσόφου», εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου, εἴτε εἶναι προσθήκη ἀντιγραφῆς τινὸς τοῦ ἀρχικοῦ χειρογράφου, ἐτέθη ὁπωσδήποτε πρὸς ἐπισημάνειν τοῦ περιεχομένου καὶ ὄχι πρὸς

ἔξαρσιν τῆς ἐξειδικεύσεως τοῦ συγγραφέως. Ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὅτι τὸ ἔργον ἀπηυθύνετο εἰς ὠρίμους νέους σπουδαστάς τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ἐλκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν νέων καὶ προφυλάξῃ ἀπὸ θθηείας διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἐπιζημίας διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεότητα. Προσθέτει δὲ καὶ τὸ προσδιοριστικὸν ἐπίθετον, ἦτοι τὸ τοῦ «φίλοσοφου», πιθανώτατα ὁ ἴδιος ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου, πρὸς μεγαλειτέραν ἔμφασιν. Ἀπορρίπτομεν δὲ καὶ τὴν γνώμην τοῦ Pauli, ὅτι εἶναι ματαία πᾶσα προσπάθεια συνταυτίσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑρμείου με οἰονδήποτε ὁμώνυμόν του. Καὶ εἶναι ἀπορίας ἄξιον διατὶ ὁ δόκιμος οὗτος συγγραφεὺς δὲν ἀέτρεξεν εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ παραδιδόμενου ὑπὸ τοῦ Φωτίου προσδιοριστικοῦ τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου, τοῦ ἀποδιδόμενου εἰς τὸν Ἑρμείαν, ἦτοι τὸ τοῦ «Σαλαμινίου», δηλ. τοῦ ἐκ Σαλαμῖνος (τῆς Κύπρου;) καταγομένου Ἑρμείου, ὁπότε καὶ θὰ ἀνεύρισχε τὸν ἀναζητούμενον μίτον τῆς προελεύσεως τοῦ Ἑρμείου καὶ συγχρόνως τῆς χρονολογικῆς του τοποθετήσεως.

ε. Τὸ προϊμιον καὶ ὁ συσχετισμὸς τοῦ ἔργου πρὸς ὁμοειδῆ ἢ συναφοῦς περιεχομένου ἔργα ἐτέρων συγγραφέων.

Πρὶν ἢ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐρευναν τόπου καὶ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου καὶ τὴν διατύπωσιν τῆς ἡμετέρας πεποιθήσεως περὶ τοῦ συγγραφέως, χρήσιμα, ὅσον καὶ ἐπιβεβαιωτικὰ τῶν ἀπόψεών μας εἶναι τὰ ὀλίγα σχόλια περὶ τοῦ «πρ ο ο μί ο υ» τοῦ ἔργου. Ὁ συγγραφεὺς ἄρχεται παραθέτων τὸ χωρίον τῆς Α' Κορ. 3,19 ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἔχον οὕτω: «Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν Λακωνικὴν (;) παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὃ ἀγαπητοί, ἀπεφῆνατο, λέγων ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία τῷ Θεῷ, οὐκ ἀσκόπως εἰπὼν· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀποστάσεως». Ἡ περὶ «πτώσεως» τῶν ἀγγέλων διδασκαλία, εἰσαχθεῖσα διὰ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἀποκρύφου τῆς Π.Δ., τοῦ Ἐνώχ²⁵, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Σημειωτέον ὅτι παντελῶς διάφορος εἶναι ἡ περὶ «πτώσεως» τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἡ περὶ ἀπολυτρώσεως διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελικὴ διδασκαλία, ἀποτελοῦσα τὸ θεμελιῶδες δόγμα τῆς χριστιανικῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Τὸ νὰ ἐπιζητῆται ἡ ἀναγωγή τοῦ χωρίου

25. Kautsch, Die Apokryphen und Pseudepigraphen des Alten Testaments, Tübingen 1900, II 217 ἔ. Flemming-Radensacher, Das Buch Henoch, Leipzig 1901. 28 ἔ. Παν. Ἴω. Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π.Δ. Ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 630/1.

νά συνταυτισθῆ μετὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν τῶν Ἀπολογητῶν τοῦ β' καὶ γ' αἰ. διὰ τὴν χρονολογηθῆ καὶ ὁ «Διασυρμὸς» εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἐντελῶς ἀπορριπτέον. Τοῦτο δέ, διότι τὸ ἀπὸ κρυφὸν βιβλίον τοῦ Ἐνώχ, ἀπαξ μνημονευόμενον ἐν τῇ Κ. Δ. ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰούδα κεφ. 14, ἀπορρίπτεται μὲν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, ὑπὸ δὲ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν χρησιμοποιεῖται, ὡς ἀμφιβόλου προελεύσεως, ἀφοῦ οὔτε ὁ συγγραφεὺς εἶναι γνωστός, οὔτε καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τοῦ ψευδωνύμου τούτου, μεστοῦ ἀποκαλύψεων, ἔργου. Τοῦτο ἐγνώσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Bruce²⁶ τὸ 1773. Διὸ καὶ τασσόμεθα μετὴν γνώμην τοῦ Harnack, ὅτι δηλαδὴ ὁ χρωματισμὸς τοῦ «Διασυρμὸς» διὰ τῆς ἀποκρύφου ἀφηγήσεως τοῦ Ἐνώχ περὶ «πτώσεως» τῶν ἀγγέλων, δὲν συμβιβάζεται μετὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐποχῆς.

Αἱ παρατηρηθεῖσαι ὁμοιότητες ἰδεῶν μεταξὺ τοῦ Τατιανοῦ καὶ τοῦ Ἐρμείου δὲν ὑποχρεώνουν εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἐγγύς τοῦ Τατιανοῦ ἐποχῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ Ἐρμείου. Τοῦναντίον, τὸ ὕφος, ἡ ἐκφραστικὴ διατύπωσις, πέρα τῆς ὁμοιότητος ἐν πολλοῖς τῶν νοημάτων, πείθουν περὶ πολὺ μεταγενεστέρας ἐποχῆς συντάξεως τοῦ «Διασυρμὸς». Ἐκ τούτου καὶ ὁ Diels²⁷ πειστικώτατα ἐκθέτει τὴν ἀποψιν ὅτι τὸ ἔργον πρέπει νὰ συντάγῃ εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Καὶ ἡ διαπίστωσις ὅτι ὁ Ἐρμείας εἶχε μετὰ ζήλου ἀναγνώσει καὶ πιθανώτατα ἠρύσθη ἰδέας, νοήματα, ἀκόμη καὶ φραστικὰς διατυπώσεις ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ Σαμοσάτων καὶ ὅτι ἐμιμήθη τοῦτον ἐν πολλοῖς, καὶ πάλιν δὲν ἀποδεικνύει χρονολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ Ἐρμείου εἰς ἐποχὴν ἐγγύς τοῦ Λουκιανοῦ. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν ἐμφανιζομένων ὁμοιοτήτων ἰδεῶν καὶ ἐκφράσεων μεταξὺ τοῦ Ἐρμείου καὶ τῶν Νεμεσίου Ἐμέσης, Θεοδώρητου Κύρου καὶ Ἀλνείου Γαζαίου. Τὸ μόνον πρόβλημα, ὅπερ δύναται νὰ προβληθῆ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν τριῶν ἀνωτέρω συγγραφέων μετὰ τοῦ Ἐρμείου εἶναι ποῖος προηγεῖται καὶ ποῖος ἔπεται χρονικῶς, ὁ Ἐρμείας ἢ οἱ τρεῖς Νεμεσιος (400;) Θεοδώρητος († 466;) καὶ Ἀλνείας (μετὰ τὸ 518†;). Ὡς παρατηρεῖ ὁ Ehrhard²⁸, «ἡ ταυτότης ὅμως αὕτη δὲν εἶναι θετικῶς ἀποδεικτέα καὶ ἡ κατὰ προσέγγισιν συγγένεια δύναται καὶ νὰ ἐξηγηθῆ, ἐὰν δεχθῆ τις ὅτι ὁ Ἀλνείας ἐχρησιμοποίησε τὸν Ἐρμείαν».

Ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς συντάξεως καὶ ἐπομένως τῆς πατρίδος τοῦ συγγραφέως, ἅπαντες αἱ ἐρευνῆται δέχονται ὅτι τὸ ἔργον ἔχει Μικρασιατικὴν τὴν προέλευσιν. Σημειωθῆτω ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Εὐσέ-

26. Harnack, *Gesch. d. altchristl. Lit.* Teil II, 2, 197.

27. Diels, *Doxographi Graeci*, Berolini 1879, 260.

28. Albert Ehrhard, *Altchristl. Lit.* 258.

βίος Καισαρείας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἰστ. του (ΙΥ', 18,5 κεφ.), ἀναφερόμενος εἰς τὸ ψευδεπίγραφον τοῦ Ἰουστίνου (†165) ἔργον «Ψάλτης», λέγει ὅτι ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ ἔργου («ὕπισχνεῖται τὴν τε αὐτὸς αὐτοῦ δόξαν ἐν ἐτέρῳ παραθήσεσθαι συγγράμματι»), ὅπερ τιτλοφορεῖ «ἄλλο σχολικόν» περὶ τῆς ψυχῆς... ἐν ᾧ διαφόρους πεύσεις προτείνας περὶ τοῦ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προβλήματος, τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων παρατίθεται τὰς δόξας». Θὰ ἠδύνατό τις ἐπομένως νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ «Διασυρμός» εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἀναφερόμενον («ἕτερον σύγγραμμα» «σχολικόν») τοῦ ψευδωνύμου συντάκτου τοῦ ἔργου «Ψάλτης». Ἀλλὰ ποῖος δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ἐνεφανίσθη εἰς ὑστέραν ἐποχὴν τοῦ συντάκτου τοῦ «Ψάλτης», προγραμματισθέντος καὶ ὡς «σχολικοῦ» ὑπ' ἐκείνου χαρακτηρισθέντος;

Ἀλλὰ μεγαλειτέραν βαρύτητα προσλαμβάνει τὸ ἐν παραγράφῳ 17 τοῦ «Διασυρμοῦ», ἐνθα ὁ Ἑρμείας λέγει: «Τὸν μὲν δὴ κόσμον ὁ Πυθαγόρας μετρεῖ. Ἐγὼ δὲ πάλιν ἐνθεος γενόμενος τῆς μὲν οἰκίας καὶ πατρὶδος καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παιδίων καὶ τούτων οὐκέτι μοι μέλλει. Εἰς δὲ τὸν αἰθέρα αὐτὸν αὐτὸς ἀνέρχομαι καὶ τὸν πῆχυν παρὰ Πυθαγόρου λαβὼν μετρεῖν ἄρχομαι τὸ πῦρ». Διερωτᾶται τις: Ἄρά γε ὁ Ἑρμείας ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσωπικῶν του σχέσεων ἐναντι τοῦ οἴκου του, τῆς πατρίδος, τῆς συζύγου καὶ τῶν ἰδίων τέκνων, ἢ μήπως ἡ ἀναφορά του πρέπει νὰ θεωρηθῇ προσλαμβάνουσα γενικώτερον χαρακτήρα, ὑποδηλοῦσα δῆλον ὅτι τὸν ὄριμον καὶ ἐχέφρονα οἰκογενειάρχην, τὸν ὁποῖον ἡ σύγχυσις τῶν φιλοσοφικῶν κοσμοθεωριῶν τῆς εἰδωλοατρικῆς Ἀρχαιότητος ὄδηγεῖ εἰς ἀπάρνησιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἅτινα συνιστοῦν τὴν εὐδαιμονίαν παντὸς ἀνθρώπου; Καὶ αἱ δύο ἐκδοχαὶ θὰ ἠδύναντο νὰ εὔρουν οἰκείους ἀποδέκτας. Ἡμεῖς πάντως πιστεύομεν ὀρθότεραν τὴν ἀποψιν, ὅτι ὁ Ἑρμείας ὁμιλεῖ περὶ τῶν προσωπικῶν του σχέσεων καὶ ὅτι οὗτος καὶ οἰκίαν καὶ πατρίδα ὠρισμένην εἶχε καὶ σύζυγον καὶ τέκνα. Τοῦτο δὲ ὄδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτος δὲν ἦτο ἱερατικός τις, πολλῶ ἤττον ἐπίσκοπος ἢ μοναχός, ἀλλὰ λαϊκὸς καὶ μάλιστα, λόγῳ τοῦ ρητορικοῦ ὕφους τοῦ «Διασυρμοῦ» καὶ τῆς παρηχητικῆς φραστικῆς διατυπώσεως καὶ τῆς ἀποφθεγματικῆς συντομίας τοῦ λόγου, εἰκάζομεν ὅτι ὁ Ἑρμείας πρέπει νὰ ἦτο «σοφιστής», ἦτοι «σχολαστικός» καὶ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, νομικὸς καὶ «συνήγορος» ἐν δικαστηρίοις.

στ. Ποῖος ὁ Ἑρμείας;

Ὁ Pauli ἐν τέλει τῆς μελέτης του (σ. 53) κατέληξεν εἰς τὴν διαπίστωσιν: «Μία ἔρευνα περὶ τοῦ «Διασυρμοῦ» ἐμφανίζει παντελῶς ἐξαιρετικὰς δυσχερείας καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου μία ἄχαρις ἐπίδοσις. Διότι, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, τὰ δεδομένα δὲν ἐπιτρέπουν ἄμεσα στηρίγματα δι' ἀκριβεστέ-

ραν χρονολόγησιν. Τὸ ὀλιγώτερον, ὅπερ ὡς πρὸς τοῦτο δύναται νὰ προσκομισθῆ, εἶναι ὅτι πρέπει μετὰ κόπου νὰ συγκεντρωθῆ καὶ νὰ διαχωρισθῆ ὀρθῶς πᾶν ὅ,τι ὡς ἀπόδειξις προσφέρεται διὰ τελείας ἀκριβείας παραθέσεως πάσης μνείας ἀναζητήσεως τοῦ συγγραφέως). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντων καὶ παρὰ τὴν ἐκφραζομένην ἀνωτέρω διστακτικότητα ἀνευρέσεως τοῦ συντάκτου τοῦ «Διασυρμού», κατέληξεν οὗτος εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματά: «Ὁ Ἐρμείας δὲν εἶναι συγγραφεὺς χωρὶς εὐφυΐαν, ὡς θέλουν τινὲς νὰ τὸν τοποθετήσουν. Τούναντίον ἡ ἔκθεσίς του εἶναι πλήρης εὐφυῶν καὶ σωφρονιστικῶν εὐφυολογιῶν, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ἐμφανίζεται μιμούμενος ἐπιτυχῶς τὸν Λουκιανὸν (120-200 μ.Χ.). Μίαν αὐστηρὰν λογικὴν ἀποδεικτικότητα ἐναντίον τῶν θεωριῶν τῶν φιλοσόφων δὲν πρέπει τις νὰ ἀναζητῆ εἰς τὸ ἔργον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀλλῶστε δὲν ἀπέτελει καὶ τὸν σκοπὸν του. Ὁ Ἐρμείας ἤθελε μόνον τὰ συστήματα τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς νὰ σατυρήσῃ. Ὅτι δὲ τοῦτο ἐπετεύχθη ὑπ' αὐτοῦ, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ» (σελ. 53). Εἰς τὴν ὀρθὴν συμπερασματικὴν ταύτην κατάληξιν τοῦ Pauli συμφωνοῦμεν ἀπολύτως. Ἐκεῖ, ὅμως, ἔνθα διαφωνοῦμεν ριζικῶς, εἶναι εἰς τὸ ὅτι οὗτος, ἐνῶ διαπιστώνει δυσχερείας ἀνευρέσεως τοῦ συγγραφέως, ἐν τούτοις ἀναποδείκτως κατέληξεν εἰς μίαν ἀκριβῆ (;) χρονολόγησιν τοῦ «Διασυρμού», τοποθετήσας τὴν σύνταξιν του εἰς τὸ 220 μ.Χ. (1). Καὶ διερωτῶμαι: ἐπὶ τῇ βάσει ποίων κριτηρίων χρονολογεῖ τὸ τοῦ Ψευδο-Ιουστίνου ἔργον «Παραίνεσις πρὸς Ἕλληνας» (=Cohortatio ad gentiles) εἰς τὸ ἔτος 220 μ.Χ., τὸν αὐτὸν δηλ. χρόνον μετὰ τὸν «Διασυρμόν» τοῦ Ἐρμείου; Πόθεν συμπεραίνει ὅτι ἡ ἐπίτιτλος ἐπιγραφή ὀδηγεῖ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν ἐποχὴν; Πόθεν συνάγεται ὅτι ἡ μνεία τῆς «πτώσεως» τῶν ἀγγέλων μεταφέρει ἡμᾶς μόνον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων χριστιανῶν Ἀπολογητῶν; Διατί συμπεραίνει ὅτι ἡ μὴ μνημόνευσις τῶν Νέων Πλατωνικῶν, Πορφυρίου, Πρόκλου, Ἰαμβλίχου, Ἰεροκλέους κ.ἄ., μᾶς περιορίζει εἰς τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ 180-220 καὶ ὅτι ὡς terminus a quo πρέπει νὰ ἰσχύῃ ὁ Λουκιανός, τὰ συγγράμματα τοῦ ὁποίου ὁ Ἐρμείας πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἔχῃ μελετήσῃ; Διατί ἡ μὴ ἀναφορὰ εἰς τὸν Νέον Πλατωνισμόν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶχε λόγους ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἤδη προηγουμένως ἐπεσημάναμεν;

Καθ' ἡμᾶς, αἴρονται ἀφ' ἑαυτῶν διὰ τὰ δυσχερῆ προβλήματα ἀναζητήσεως τοῦ συγγραφέως τοῦ «Διασυρμού», ὅταν γίνῃ δεκτὴ ἡ ἡμέτερα καὶ τινῶν ἐκ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν διαπίστωσις, ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωζομενὸς εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργου. Τοῦτο δὲ διὰ τὰς ἐξῆς λόγους. Ὁ Σωζομενὸς ἐν τῇ Ἐκκλησ. Ἰστ. τοῦ Βιβλ. I, 1²⁹, λέγει: «Μεμνήσομαι δὲ πραγμάτων, οἷς παρέτυχον, καὶ

παρὰ τῶν εἰδότην ἢ θεασαμένων ἀκήκονα, κατὰ τὴν ἡμετέραν καὶ πρὸ ἡμῶν γενεάν): Καὶ κατωτέρω (στλ. 861B): «ἔδοξεν... καὶ βαρβάρους συμβάντα ἐπὶ τῇ Ὀρησκείᾳ ἱστορήσειν... Οὕτε γὰρ ἀχάριστοι δόξομεν εἶναι πρὸς αὐτούς —δηλ. τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἱερατικούς γενικώτερον ἢ καὶ τοὺς μοναχοὺς—, ἀμνηστία παραδεδωκότας τὴν αὐτῶν ἀρετὴν... μετὰ τοῦ καὶ τοῖς προειρημένους ὧδε φιλοσοφεῖν ὑπόδειγμα καταλιπεῖν ἀγωγῆς, ἢ χρώμενοι, μακαριωτάτου καὶ εὐδαίμονος μεθέξουσι τέλους». Ἐν δὲ τῷ Βιβλ. II,5 (στλ. 945/8), ἐγκωμιάζων τὴν πολιτείαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μεγάλου Κων/νου καὶ «ὅπως τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη κατέστρεψε καὶ τοὺς λαοὺς ἐνετύθεν μᾶλλον χριστιανίζειν ἀνέπειθεν» καὶ ἀφοῦ ἀνέφερε λεπτομερῶς τὰ καταστραφέντα τῶν ἐθνικῶν μνημεῖα, λέγει καὶ περὶ τῆς Γάζης τὰ ἀκόλουθα: «Ἦνίκα δὴ τὸ ἐπίνειον τῆς Γαζαίων πόλεως, ὁ Μαΐουμᾶν προσαγορεύουσιν, εἰς ἄγαν δεισιδαιμονοῦν καὶ τὰ ἀρχαῖα πρὸ τούτου θαυμάζον, εἰς Χριστιανισμόν ἀθρόον πανδημεῖ μετέβαλε». Καὶ ἐν Βιβλ. III,17 (στλ. 1093B) ἐπισημαίνει: «Καὶ ἡ Ὀρησκεία ὁσημέραι ἐπεδίδου, ζήλω τε καὶ ἀρετῇ καὶ παραδόξοις πράξεσιν ἱερέων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φιλοσόφων, ἐθήρα καὶ πρὸς ἑαυτὴν μετῆγε τῆς Ἑλληνικῆς τερθρείας, τοὺς Ἑλληνιστάς». Τὰ ὅσα δὲ ἐν τῷ Βιβλ. V περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου ἐν λεπτομερείᾳ ἐκθέτει, μάλιστα μὲ ἰδιαιτερον πάθος δι' ὅσα κακὰ κατὰ τῆς Γάζης ἐπραξε, φανερώνουν τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον τοῦ Σωζομενοῦ, ὅπως ἀσχοληθῆ ἰδικώτερον περὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἵνα ἀκριβῶς προφυλάξῃ τοὺς ἀδαεῖς καὶ μάλιστα τοὺς σπουδαστάς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἐκ τῶν ὀθνείων διδασμάτων καὶ κακοδοξῶν περὶ Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων ἐν εἶναι βέβαιον καὶ μάλιστα ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Ὁ Σωζομενὸς ὡς ἱστορικός γνωρίζει νὰ χρησιμοποιῇ τὰ πρὸ αὐτοῦ βοηθήματα, ὅπως καὶ τὰς πηγὰς, ἀκόμη καὶ τὰς προφορικῆς παραδόσεως εἰδήσεις. Ἐχει μελετήσει τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅπως καὶ τοὺς χριστιανούς. Ἐχει φυσικὴν καλλιτέλειαν καὶ δεξιότητι εἰς τὴν ἐκθεσιν. Γνωρίζει νὰ ἰδιοποιῆται τὸ ξένον ὕλικόν καὶ συγχρόνως νὰ κρύπτεται. Ἐχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀρύεται ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς του συγγραφέων ὅ,τι χρήσιμον καὶ νὰ παρουσιάσῃ τοῦτο ὡς ἰδικόν του!

ὅρα ἡμετέραν ὁμιλίαν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (20 Ν/βρίου 1979), «Μέγας Ἀθανάσιος, Ἰουλιανὸς ὁ Ἀποστάτης καὶ Μέγας Βασίλειος ἐν θέσει καὶ ἀντιθέσει». Joseph Bidez, Julian der Abtrünnige, München 1940³. Διὰ τὸν ἀμφισβητούμενον χρησμὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν «εἶπατε τῷ βασιλεῖ...», ὅρα Ὁδυσσ. Λαμψίδου, Σχόλια εἰς τὸν Δελφικὸν φερόμενον χρησμὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, ἐν «Πλάτων» 9 (1957) 133/5. Johannes Geffcken, Kaiser Julianus, Leipzig 1914. Ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος τὰ κεφ. IV, 1, Reformen, σελ. 62-76 καὶ 83-112.

Ὁ Σωζομενός εἶναι τὸ ἄριστον πρότυπον τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του. Οἱ δ' καὶ ε' αἰῶνες μ.Χ. εἶναι οἱ αἰῶνες τῆς διαφωτίσεως καὶ τῆς στερεώσεως τῶν δογμάτων, τῆς λατρείας καὶ τῶν ἠθικῶν ἐντολῶν τῆς Εὐαγγελικῆς διδασχῆς. Πολλοὶ συγγραφεῖς δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ αὐτοπροβληθοῦν. Ἰδίᾳ οἱ φορεῖς τῶν ἐπιδράσεων τοῦ μοναχικοῦ πνεύματος ἕνα σκοπὸν εἶχον, τὴν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Πίστεως ἄμυναν καὶ τὴν ἐν ὀρθοδόξῳ πνεύματι ἀπόδειξιν τῶν Ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς διηρμήνευσαν ταύτας οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ἰσχυροτέραν δὲ ἀπήχησιν καὶ ἐπιβολὴν τῶν ἰδεῶν τούτων, οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωζομενοῦ, ἀνωθυμογραφοῦν ἢ ἐπικολλοῦν ψευδεπίγραφον ὄνομα τῆς σεβαστῆς πρωτοχριστιανικῆς Γραμματείας. Τὸ ψεῦδος δὲ τῆς ἀνωθυμογραφίας καὶ τῆς ψευδωνύμου ἀποδόσεως τοῦ ἔργου εἰς ξένον σημαῖνον πρόσωπον, γνωστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς, ἐδικαιολογεῖτο ἐκ τῆς καλῆς πίστεως (bona fide) τοῦ στόχου, εἰς δὲν ἀπέβλεπον, ἦτοι εἰς τὴν εὐμενῆ ἀποδοχὴν ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν τῶν διὰ τοῦ ἔργου ἐκφραζομένων μορφωτικῶν καὶ ἐποικοδομητικῶν ἰδεῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν ἀκριβῶς τοῦτον ἀνέπτυξαν τὴν ψευδεπίγραφον ἐμφάνισιν τῶν συγγραμμάτων των πρώτοι οἱ αἰρετικοί. Τούτους ἠκολούθησαν εἰς τὸ εἶδος ἀνωθυμογραφίας καὶ οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς, ἤδη ἀπὸ τοῦ β' αἰῶνος μ.Χ. Ἀπὸ δὲ τῆς δ' καὶ ε' ἑκατονταετηρίδος, ἦτοι ἀπὸ τῆς χρυσῆς ἐποχῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Γραμματείας καὶ ὕστερον, τῇ ἐπιδράσει καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους, τῆς ἀπαρνήσεως δῆλον ὅτι πάσης προβολῆς τῆς ἰδίας προσωπικότητος ἐκ ταπεινοφροσύνης καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι πᾶν ὅ,τι ἄριστον ἐλέχθη ἀπὸ τὰς μεγάλας Μορφὰς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἀνωθυμογραφία προσέλαβε μεγάλας διαστάσεις καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα, χρησιμοποιοιμένη πολλάκις καὶ σήμερον διὰ διαφόρους λόγους, μάλιστα δὲ ἀπὸ μέρους τῶν λογοτεχνῶν, ὄχι βεβαίως ἐκ ταπεινώσεως, ἀλλὰ δι' ἐπιδεικτικῆς ἐμφάσεως διττονομασίας, ὅπως ἔπραττον καὶ οἱ διακρινόμενοι Εὐρωπαῖοι τιτλοῦχοι, βαρῶνοι, κόμητες καὶ ἄλλοι.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω περὶ ἀνωθυμογραφίας πιστεύω ὅτι δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ εἰς τὸν Σωζομενόν. Ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ του Ἱστορία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀνωθυμογραφίας. Ἀντιγράφει σχεδὸν ἐν παντὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὐδεμίαν πηγὴν. Ἦτο καὶ οὗτος φορεὺς τοῦ ἀσκητικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του. Τοῦ πνεύματος τοῦ πάππου του(;) Ἰλαρίωνος³⁰, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν

30. Περὶ τοῦ Ἰλαρίωνος, ἰδὲ Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἄρθρ. ἐν Ὁρησκευτ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ., τ. 6, 863-6. Ὅτι ἦτο πάππος τοῦ Σωζομενοῦ, ὅρα Σωζ., Ἐκκλησ. ἰστ. παρὰ Μ. 67, 1076-7, κεφ. III, 14, 21 καὶ ἀλλαχοῦ.

διδασκάλων ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Γάζης, ἔνθα οὗτος πιθανώτατα τὸ πρῶτον ἐμαθήτευσεν. Ἐκ τούτου καὶ ἀνωνυμογραφεῖ, ἵνα διδάξῃ χωρὶς αὐτοπροβολῆν. Κατόπιν ὄλων αὐτῶν τῶν δεδομένων ἐσχημάτισα τὴν γνώμην, ἵνα μὴ εἶπω τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ὁ Σωζομενὸς εἶναι καὶ ὁ ὑποκρυπτόμενος συνθέτης καὶ συμπληθῆς καὶ ἄλλων ἀνωνύμως ἢ ψευδωνύμως φερομένων ἔργων, τῶν ὁποίων τὴν χρονολόγησιν καὶ προέλευσιν δὲν ἀνεῦρον ἄχρι τοῦδε πολλοὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες ἐρευνῆται. Μία εἰς βάθος καὶ εἰς εὖρος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα περὶ τὴν ἀνωνυμογραφίαν, μὲ βάσιν τοὺς γνωστούς συγγραφεῖς τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης καὶ γενικώτερον τῆς Φοινικοπαλαιστινικῆς περιοχῆς, ἴσως ἀποκαλύψῃ πολλὰ ὑποκρυπτόμενα διὰ τῆς ἀνωνυμογραφίας πρόσωπα.

Ἀνακεφαλαίωσις.

Πρὸς περαιτέρω στήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου, ὅτι συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ τῶν ἔξω φιλοσόφων» πρέπει νὰ εἶναι ὁ Σωζομενὸς, προσθετέα καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπιβεβαιωτικά τῆς πεποιθήσεώς μου στοιχεῖα: 1) Ὁ Σωζομενὸς εἰς πολλὰ χειρόγραφα φέρει τὸ πλήρες ὄνομα «Ἐρμεῖας, ὁ καὶ Σαλαμίνιος». 2) Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τοῦ οἴκου τοῦ ὑπὸ τοῦ πάπου τοῦ Ἰλαρίωνος. 3) Ἐξήγησα ποίαν σημασίαν ἔχει ὁ Σαλαμίνιος, ὡς ἐπιθετικὸς τοπικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ὀνόματος Σωζομενός. Ὁ ἐπίτιτλος ἀπεδόθη, λόγῳ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ οἴκου τοῦ εἰς Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, κατόπιν τῶν διωγμῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου (361/3) ἐναντίον τῶν χριστιανῶν τῆς Γάζης. Ἡ βαθυτέρα συγκριτικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Σωζομενοῦ — ἢ γλωσσικῆ, ὑφολογικῆ, φραστικῆ, ἐννοιολογικῆ, ἐπιχειρηματικῆ, ἢ μεθοδολογικῆς τεκμηριώσεως καὶ διαρθρώσεως κ.λπ.—, ὡς καὶ ἡ σκόπιμος ἀνωνυμογραφία, πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱστορικὸς Σωζομενὸς πρέπει νὰ εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμῶν τῶν ἔξω φιλοσόφων». Ἐξ ἀπλῆς, ἂν καὶ προχείρου συγκρίσεως, ἐπέισθην ἐπίσης ὅτι ὁ αὐτὸς συντάκτης πρέπει νὰ εἶναι καὶ τοῦ ψευδωνύμως φερομένου ἔργου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰουστίνου (†165), τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, ἦτοι τῆς «παραινέσεως πρὸς Ἕλληνας» (Cohortatio ad gentiles). 5) Ἡ σκόπιμος ἀποφυγὴ ἀναφορᾶς εἰς τοὺς Νέους Πλατωνικούς, ὠφέλιτο εἰς τὸ ὅτι ὁ Νεοπλατωνισμὸς οὔτε ἐπιφοβὸς ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οὔτε πολὺ διαδεδομένος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γάζης. Τοῦναντίον ἔθεωρεῖτο, λόγῳ τῶν μυστικοπαθῶν ἰδεῶν του, πλησιέστερος πρὸς τὸ ἀσκητικὸν πνεῦμα τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης. 6) Ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου τοῦ «Διασυρμοῦ» λεκτικὴ προσφώνησις («ὦ ἀγαπητοί»), σημαίνει ὅτι ἀπηυθύνετο εἰς ἀκροατήριον ἀνωτέρων σπουδῶν. Διὸ καὶ ὀνομάζει τούτους «ἀγαπητούς», ὡς ὁμόφρονας χριστιανούς. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐν-

δείξεις με έπεισαν ότι πρόκειται περί «σχολικού» Έγχειριδίου, συνταχθέντος δια τήν προφύλαξιν τών Νέων σπουδαστών τών άνωτέρων Σχολών εκ τών εισαχθεισών κακοδόξων άντιχριστιανικών διδασκαλιών υπό του Ίουλιανού του Άποστάτου (361/3). 7) Έν ταυτότητι του Ιστορικού Σωζομένου όφείλεται και εις τό πνεύμα της Σχολής της Γάζης, τό άμυντικόν και άντιρρητικόν έναντίον τών καινοφανών και όθνείων φιλοσοφικών θεωριών τών Αρχαίων Έλλήνων φιλοσόφων, τους όποιους ήθέλησε να επιβάλη ό Ίουλιανός ό Άποστάτης. 8) Ό τίτλος του «διασυρμού», «Ερμείου φιλοσόφου», είτε προέρχεται από τόν συγγραφέα, ως πιστεύω, είτε είναι προσθήκη άντιγραφώς αρχαίου τινός κώδικος, έτέθη ασφαλώς προς επισήμανσιν του περιεχομένου του έργου και ούχι προς έξαρσιν της ειδικότητος του συγγραφέως, αυτοχαρακτηριζόμενου δήτην ως «φιλοσόφου». Άπλούστατα, έτέθη ό τίτλος ούτος δια να έλκύση τό ενδιαφέρον τών αναγνωστών και μάλιστα τών σπουδαστών τών άνωτέρων Σχολών της Έγκυκλίου Παιδείας, ώρίμων δια να κρίνουν τήν όρθότητα τών έπιχειρημάτων του έργου κατά τών «έξω» φιλοσόφων συλλήβδην. 9) Έν τελευταίον έπιχείρημα περί του ότι ό Σωζομένος πρέπει να είναι ό συντάκτης του έργου, είναι και τοϋτο. Ούδεις συγγραφέας υπάρχει πρό του πέμπτου (ε') αιώνος, ούτε επί της έποχής του Ίουλιανού, όστις θα ήδύνατο εύκόλως να αποκρούση ή και να άναιρέση τας έναντίον τών Αρχαίων Έλλήνων φιλοσόφων ιδέας του «Διασυρμού». Μόλις επί της έποχής του Ίουστινιανού (527-565) ό Στοβαΐος, άκμάσας περί τήν δ' ή ε' εκατονταετηρίδα, εκ Στοβών της Μακεδονίας καταγόμενος και ό ύστερον χριστιανός Σιμπλικίος, άκμάσας περί τήν στ' εκατονταετηρίδα, ό και μαθητής του Αμμωνίου (ε' αι.) έκλεκτικός ών φιλόσοφος συγγράψας «Υπομνήματα εις τόν Άριστοτέλην, εις Επίκουρον κ.ά., εκφράζεται με δριμύτητα και ποιάν τινα περιφρόνησιν περί του συγγραφέως του «Διασυρμού», λέγων: «ού χρή δέ τους τοσαύτης ακούοντας διαφοράς νομίζειν έναντιολογίας είναι ταύτας τών φιλοσοφησάντων, υπερτινές ταις ιστορικαῖς μόναις άναγραφαῖς έντυγχάνοντες και μηδέν τών λεγομένων συνιέντες όνειδίζειν έπιχειροϋσι, καιτοι μυρίοις σχίσμασιν αυτοί κατεσχισμένοι, ου περί τας φυσικάς αρχάς (τούτων γάρ ουδδ' όναρ έπαύουσιν), αλλά περί τήν καθαίρεσιν της θείας ύπεροχής» ("Ora Diels, Doxogr. graeci: XIX. De Hermias Gentilium Philosophorum Irrisione σελ. 259-260). Σχόλιον δέ του κώδικος άναφερόμενον εις τόν Σιμπλικιον έπισημαίνει: «ού καθαιρούμεν ως άνθρωπήσαντα λέγοντες τόν Θεού Λόγον, άλλ' έν τή οικεία μεγαλότητι και περιώπῃ φυλάττοντες προσκυνούμεν, ως σώσαντα ήμās δι' άφατον αγαθότητα» (Diels, ένθ' άνωτ.).

Είναι αυτονόητον πλέον, ότι τό έργον «Διασυρμός» συνεγράφη υπό του Σωζομένου, έργον πάμπολλα έρωτήματα και προβλήματα προ-

καλέσαν εἰς τοὺς παλαιότερους ἐρευνητάς, ὡς καὶ σήμερον προκαλεῖ. Ἐν τέλει καὶ τοῦτο λεχθήτω. Ἐκ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν ὁ Lambecius, συνταυτισθεὶς μετὰ τοῦ Tenzel, ὑπόπτευσεν ὅτι ὁ Σώζομεν ὁξείναι ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ», ἀλλὰ χωρὶς τὴν δέουσαν ἐπιχειρηματολογίαν. Διὸ ἀπαξάπαντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταί, οὓς προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν, ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς ἀπολογητὴν τοῦ β' ἢ γ' αἰ., ἥτοι περὶ τὸ 200 μ.Χ., τοῦθ' ὅπερ ἠλέγξαμεν ὡς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν.

ΕΡΜΙΟΥ ΦΙΛΟΣ., ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ἙΞΑ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ 5

Ἐν τῷ ἀνωτέρω κεφάλαιῳ ἐπὶ τῆς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν. Ἐκ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν ὁ Lambecius, συνταυτισθεὶς μετὰ τοῦ Tenzel, ὑπόπτευσεν ὅτι ὁ Σώζομεν ὁξείναι ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ», ἀλλὰ χωρὶς τὴν δέουσαν ἐπιχειρηματολογίαν. Διὸ ἀπαξάπαντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταί, οὓς προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν, ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς ἀπολογητὴν τοῦ β' ἢ γ' αἰ., ἥτοι περὶ τὸ 200 μ.Χ., τοῦθ' ὅπερ ἠλέγξαμεν ὡς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν.

Ἐν τῷ ἀνωτέρω κεφάλαιῳ ἐπὶ τῆς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν. Ἐκ τῶν παλαιότερων ἐρευνητῶν ὁ Lambecius, συνταυτισθεὶς μετὰ τοῦ Tenzel, ὑπόπτευσεν ὅτι ὁ Σώζομεν ὁξείναι ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμοῦ», ἀλλὰ χωρὶς τὴν δέουσαν ἐπιχειρηματολογίαν. Διὸ ἀπαξάπαντες οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταί, οὓς προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν, ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ ἔργον ἀνήκει εἰς ἀπολογητὴν τοῦ β' ἢ γ' αἰ., ἥτοι περὶ τὸ 200 μ.Χ., τοῦθ' ὅπερ ἠλέγξαμεν ὡς ἀναπόδεικτον καὶ ἐσφαλμένον διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐπιχειρημάτων ἡμῶν.

ΕΡΜΙΟΥ ΦΙΛΟΣ., ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ ἙΞΑ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ 5

Βραχυγραφία

α) Κωδικών έκδοσεως Diels:

V (Vindobonensis)

M (Monacensis)

O (Ottobonianus)

L (Leidensis)

β) Ὀνομάτων τοῦ apparatus criticus:

Patmou (P)

Darmarius (Dr)

MENZEL (Ml)

BONIS (Bn)

WOLF (W)

OTTO (Ot)

GALEUS (G)

USENER (Us)

MARANUS (Mn)

SEILLER (S)

WORTH (Wr)

γ) Σημάτων:

+ - ad. add.

cor. - correct.

om. - omittit

ΕΡΜΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων.

I. Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἑλκυστά-
την Λακωνικὴν παροικοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὡ ἀγαπητοί, ἀπεφή-
5 νατο λέγων· «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ», οὐκ
ἀσκόπως εἰπόν· δοκεῖ γάρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγ-
γέλων ἀποστασίας. δι' ἣν αἰτίαν οὔτε σύμφωνα οὔτε ὁμολογὰ οἱ
φιλόσοφοι πρὸς ἀλλήλους λέγοντες ἐκτίθενται τὰ δόγματα.

II. Οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτῶν ψυχὴν εἶναι τὸ πῦρ, οἱ δὲ τὸν ἀέρα
10 (οἱ Στωικοί), οἱ δὲ τὸν νοῦν, οἱ δὲ τὴν κίνησιν (Ἡράκλειτος), οἱ δὲ
τὴν ἀναθυμίασιν, οἱ δὲ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἀστρων ῥέουσιν, οἱ δὲ κινητι-
κὸν (Πυθαγόρας), οἱ δὲ ὕδωρ γονοποιὸν (Ἴππων), οἱ δὲ στοιχεῖον ἀπὸ
στοιχείων, οἱ δὲ ἁρμονίαν (Δεῖναρχος), οἱ δὲ τὸ αἷμα (Κριτίας), οἱ δὲ
τὸ πνεῦμα, οἱ δὲ τὴν μονάδα (Πυθαγόρας), καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία.
15 πόσοι λόγοι περὶ τούτων, ἐπιχειρήσεις πόσαι, πόσαι δίκαι σοφιστῶν
ἐριζόντων ἢ τάληθές εὐρισκόντων;

Hermannus Diels, Doxographi Graeci. XIX. Προλεγόμενα, σελ. 259-
263. Κείμενον, σ. 651-656.

I. 1. τοῦ φιλοσόφου + Dr. 3. τὴν Ἑλλάδα ... παροικοῦσι om. Ml, Ot. Πβλ.
Κλήμ. Στρωμ. M 6,826: τὴν Λακωνικὴν Ἑλλάδα ὀνομάζει Πελοπόννησον, ὡς αἰγιά-
λειον (;), πβλ. Ἰσοκρ. 4,162 3-4. τοῖς τὴν ἑλκυστάτην Λακωνικὴν παροι-
κοῦσι Κορινθίοις γράφων, ὡ ἀγαπητοί: cor. P, Bn, (P, 202, f. 142b). 4. Κοριν-
θίοις γράφων: πβλ. Α' Κορ. 3,19. 7. οὐκ ἀποστασίας + Ml. 7. οὔτε ... οὔτε:
οὐδὲ ... οὐδὲ W.

II. 9. cod. P + ἐν τῇ φῶ τὰ ὀνόματα τῶν φιλοσόφων, τὰ ἐντὸς παρενθέσεως ἐκδ.
Dl. Οἱ μὲν ... εἶναι γονοποιὸν «τὸ πῦρ» + P. Ἐνωθεν τοῦ στίχου «τὸ πῦρ»
ἐκδ. Dl, Πβλ. προλεγ. σ. 261: Ψευδο-Ἰουστίνου, Παραίνεσις, κ. 7, σ. 8. πῦρ, οἱ
δὲ Ml: πῦρ, οἶον, κατὰ Δημόκριτον. Ὁ Ml. ad. σχόλιον Νεμεσίου κ. 2, σ. 67: οἱ Στωικοί.
12-13. οἱ δὲ δ' στοιχείων ἁρμονίαν Ml, Ot.: οἱ δὲ τῶν τετραρῶν στοιχ. ἁρ-
μον. Πβλ. Ἀετίου, Placita IV, 2. 7.: Dl, 261: στοιχεῖον πρὸ στοιχείων, ἀντὶ «ἀπὸ
στοιχ.» P. 13. Dl, + Δεῖναρχος πρὸ Δικαίταρχος, σφάλμα σχολ. ἐκ Νεμεσίου, σ. 68.
14. οἱ δὲ τὴν μονάδα (Πυθαγόρας) om. Ml. καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία
P: καὶ ἄλλοι αὐτὰ ἐναντία Ml, G: καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ ἐναντία Mn, Ot. 15. πό-
σοι δίκαι σοφιστῶν P: πόσαι δὲ καὶ σοφ. Us.

III. Ἄλλὰ γὰρ ἔστω· στασιάζουσι μὲν περὶ τῆς «οὐσίας» τῆς ψυχῆς («τί ἐστίν»)· τὰ δὲ λοιπὰ περὶ αὐτῆς ὁμοιοῦντες ἀπεφήναντο; καὶ («ἄλλην τε ἄλλοι») τὴν ἡδονὴν αὐτῆς ὁ μὲν τις ἀγαθὸν καλεῖ, ὁ δὲ τις κακὸν ὁ δ' αὖ μέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ· τὴν δὲ φύσιν αὐτῆς, οἱ μὲν ἀθάνατόν φασιν, οἱ δὲ θνητὴν· οἱ δὲ πρὸς ὀλίγον ἐπιδιαμένουσιν. Οἱ δὲ ἀποθηριώσιν αὐτήν· οἱ δὲ εἰς ἀτόμους διαλύουσιν. οἱ δὲ τρισενωματοῦσιν· οἱ δὲ τρισηκίλιον ἔτων περιόδους αὐτῇ ὀρίζουσιν· καὶ γὰρ οἱ μὴδὲ ἑκατὸν ἔτη ζῶντες, περὶ τρισηκίλιον ἔτων μελλόντων ἐπαγγέλλονται.

IV. Ταῦτα οὖν τί χρὴ καλεῖν; ὥς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, τερατεῖαν ἢ ἄνοιαν ἢ μανίαν ἢ στάσιον ἢ ὁμοῦ πάντα. εἰ μὲν τάληθές εἰρήκασιν, ὁμοιοσητάωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, κἀγὼ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι. εἰ δὲ ἀντιστώσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν, ἕτερος (δὲ) εἰς ἑτέραν οὐσίαν, ὕλην δὲ ἐξ ὕλης μεταβάλλουσιν, ὁμολογῶ ἀχθέσθαι τῇ παλιρωρίᾳ τῶν πραγμάτων. νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γένηθα· νῦν δ' αὖ θνητός γίνομαι καὶ δακρύω. ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι· ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ γίνομαι· πῦρ γίνομαι· εἶτα μετ' ὀλίγον οὔτε ἀήρ οὔτε πῦρ. θηρίον με ποιεῖ, ἰχθύν με ποιεῖ, πάλιν οὖν ἀδελφοὺς ἔχω δελφίνας· ὅταν δὲ ἐμαντὸν ἴδω, φοβοῦμαι (μου) τὸ σῶμα καὶ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸ καλέσω· ἄνθρωπον ἢ κύναν ἢ λύκον ἢ ταῦρον ἢ ὄρνιν ἢ ὄφιν ἢ δράκοντα ἢ χίμαιραν; εἰς πάντα γὰρ τὰ θηρία ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων μεταβάλλομαι· χερσαῖα, ἐνυδρα, πτηνὰ πολύμορφα, ἄγρια, τιθασσά· ἄφωνα, εἴφωνα, ἄλογα, λογικά· νήχομαι, ἵπταμαι (εἰς ἄερα), ἐρπω; θέω, καθίζω. ἔτι δὲ ὁ τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ θάμνον με ποιεῖ.

V. Ὅπου τοίνυν τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν ὁμογνωμόνως εὐρεῖν οὐχ

III. 1. περὶ τ. οὐσίας τῆς ψυχ. τί ἐστίν + Ml: περὶ τ. ψυχ. ... τὰ δὲ λοιπὰ P. 2-3. καὶ ἄλλην τε ἄλλοι P, Bn: καὶ ἄλλὰ Us: οὐ μὴν ἄλλὰ Ml: καὶ μὴν ἄλλοι S.

4. ὁ δ' αὖ μέσ. ἀγαθ. κ. κακοῦ P, Bn: πάλιν αὖ Mn: πάλιν αὖ Dl 653, 7. καὶ ὅσοι πάλιν τὰ ἐναντία om. Ml: καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ ἐναντία Mn, G: καὶ ἄλλοι πολλοὶ αὖ τὰ ἐναντία Mn, Ot. P, ἐν τῇ ὡς ὀνόματα φιλοσ. ἐν παρενθέσει ἐκδ. Dl. 5-6. ἀποθηριώουσιν αὐτήν P. Πβλ. Ἐπιφανίου III, 8 Dl 590,12: «μεταβαίνειν τὴν ψυχὴν εἰς πολλὰ ζῶα», βλ. Πορφυρίου παρὰ Dl 590,19. Πβλ. Πλάτων. Τιμ. 42, Δημοκρ. X παρὰ Dl 618.

6. τρισενωματοῦσι P: τρεῖς ἐνωματοῦσιν Dl. Πβλ. Πλάτ. Φαῖδρ., σ. 249α παραπέμπει S.

IV. 11. εἰ μὲν τάληθές P: εἰ μὲν τι ἄλ. cor. Dl. 12. ἄλλως, Dl cod. VMOL: ἄλλος P, W. 13-14. ἀχθέσθαι P: ὑπεράχθεσθαι Dl: γὰρ ἀχθεσθαι Ml.

16. καὶ ἀήρ P, Ml. 17. θηρίον με ποιεῖ P: Dl Προλ., σ. 262,1. Βλ. Αἰνείου Γαζ., σ. 14. 15. 18. φοβοῦμαι μου P. 22. ἵπταμαι εἰς ἄερα P, Bn: ὑπερίπταμαι Dl, σ. 656: ἵπταμαι ἢ πέτομαι Ml. 23. ἔστι δὲ ὁ τοῦ P: ἔστι δὲ ὅτε W: Ἐμπεδοκλέους P: Dl 558, 22, Tertul. de anima k. 32.

οἷόν τε τοῖς φιλοσοφοῦσιν, σχολῆ γ' ἂν περὶ τῶν θεῶν ἢ περὶ (τοῦ) κόσμου δύναιτο τάληθές ἀποφηνᾶσθαι. καὶ γὰρ ταύτην (τὴν) ἀνδρείαν ἔχουσιν, ἵνα μὴ τὴν ἐμπληξίαν εἴπω. οἱ γὰρ τὴν ἰδίαν ψυχὴν εὖρεῖν οὐ δυνάμενοι, (ἐκ)ζητοῦσι τὴν τῶν θεῶν αὐτῶν. καὶ οἱ τὸ ἴδιον σῶμα οὐκ
5 εἰδότες, τὴν τοῦ κόσμου φύσιν περιεργάζονται.

VI. Πάνν γοῦν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φύσεως ἀνθίστανται ἀλλήλοις. δταν μὲν Ἀ ν α ξ α γ ό ρ α ς παραλάβῃ με, ταῦτα παιδεύει· ἀρχὴ πάντων ὁ («οὐς») καὶ οὗτος αἴτιος καὶ κύριος τῶν ὄλων καὶ παρέχει τάξιν τοῖς ἀτάκτοις καὶ κίνησιν τοῖς ἀκινήτοις καὶ διάκρισιν τοῖς μεμιγμένοις
10 καὶ κόσμον τοῖς ἀκόσμοις. ταῦτα λέγων Ἀ ν α ξ α γ ό ρ α ς ἔστι μοι φίλος καὶ τῷ δόγματι πείθομαι. ἀλλ' ἀνθίσταται τούτῳ Μ έ λ ι σ σ ο ς καὶ Π α ρ μ ε ν ί δ η ς. ὁ γε μὴν Π α ρ μ ε ν ί δ η ς καὶ ποιητικοῖς ἔπεσιν ἀνακηρύσσει τὴν οὐσίαν («ἐν») εἶναι καὶ ἴδιον καὶ ἄπειρον καὶ ἀκίνητον καὶ παντὶ ὅμοιον. πάλιν οὖν εἰς τοῦτο τὸ δόγμα οὐκ οἶδ' ὅπως μετα-
15 βάλλομαι. ὁ Π α ρ μ ε ν ί δ η ς τῆς ἐμῆς γνώμης ἐξήλατο.

VII. Ἐπειδὴν δὲ ἠγήσωμαι δόγμα ἔχειν ἀκίνητον, Ἀ ν α ξ ι μ έ ν η ς ὑπολαβὼν ἀντικέκραγεν· ἀλλ' ἐγὼ σοὶ φημι· τὸ πᾶν ἔστιν ἀήρ· καὶ οὗτος πυκνούμενος καὶ συνιστάμενος ὕδωρ καὶ ἀήρ γίνεται· ἀραιούμενος δὲ καὶ διαχεόμενος, αἰθήρ καὶ πῦρ· εἰς δὲ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἐπανιών, αἰθήρ
20 ἀραιός· εἰ δὲ καὶ πυκνωθῆ, φησὶν, ἐξαλλάσσεται. καὶ πάλιν αὐτῷ τούτῳ μεθαρμόζομαι καὶ τὸν Ἀ ν α ξ ι μ έ ν η ν φιλω̄.

VIII. Ὁ δὲ Ἐ μ π ε δ ο κ λ ῆ ς ἀντικρὺς ἔστηκεν ἐμβριμούμενος καὶ ἀπὸ τῆς Αἴτνης μέγα βοῶν· ἀρχαὶ τῶν πάντων ἔχθρα καὶ φιλία· ἢ μὲν συνάγουσα, ἢ δὲ διακρίνουσα· καὶ τὸ νεῖκος αὐτῶν ποιεῖ τὰ πάντα.
25 ὀρίζομαι δὲ αὐτὰ καὶ ὅμοια καὶ ἀνόμοια, καὶ ἄπειρα καὶ πέρας ἔχοντα, καὶ αἰδία καὶ γνωόμενα. Εὖ γε ὦ Ἐ μ π ε δ ό κ λ ε ι ς, ἔπομαι σοὶ καὶ μέχρι τῶν κρατήρων τοῦ πυρός.

V. 1-2. τοῦ κόσμου P, Bn. 2. τὴν ἀνδρείαν P, Bn, Ml. 3. οἱ γὰρ P, Bn εἰ γὰρ S. 5. ἐκζητοῦσι P, Bn, S: οὐ ζητ. W: ἀναζητοῦσι Ml.

VI. 7. ἀρχὴ πάντων P, Bn: ἀρχ. τῶν πάντ. OI, DI 653,10. 11. ἀλλ' ἀνθίσταται τούτῳ P, Bn: τούτου W. 14. παντὶ P, Bn, W. 15. γνώμης P, Bn, Ml. Πβλ. 655,4 DI, om. ἢ τοῦ Πλάτωνος γραφή: «κατὰ γε τὴν ἐμὴν γνώμην» καὶ «ἢ γ' ἐμὴ νικᾷ» OI.

VII. 17. φημι P, Bn: φησὶν DI: φύσιν W. 20. αὐτῷ τούτῳ P, Bn, Ml.

VIII. 22. ἐμβριμούμενος P, Bn, Ml: ἐμβριμώμενος DI. 24. καὶ τὸ νεῖκος: Bλ. σχολ. DI.

IX. Ἄλλ' ἐπὶ θάτερα Πρωταγόρας ἔστηκώς ἀνθέλκει με φάσκων ὄρος καὶ κρίσις τῶν πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος· καὶ τὰ μὲν ὑποπίπτοντα ταῖς αἰσθήσεσιν ἔστι πράγματα· τὰ δὲ μὴ ὑποπίπτοντα, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς εἶδεσι τῆς οὐσίας. τούτῳ τῷ λόγῳ κολακευόμενος ὑπὸ Πρωταγόρου οἴεσθε, ὅτι τὸ πᾶν ἢ τὸ πλεῖστον τῷ ἀνθρώπῳ νέμει.

X. Ἀλλαχόθεν δέ μοι Θαλής τὴν ἀλήθειαν νεύει ὀριζόμενος ὕδωρ τοῦ παντός ἀρχήν· καὶ ἐκ τοῦ ὕγρου τὰ πάντα συνίσταται καὶ εἰς ὕγρον ἀναλύεται, καὶ ἡ γῆ ἐπὶ ὕδατος ὀχεῖται. διὰ τί τοῖνυν μὴ πεισθῶ Θαλή τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν Ἴώνων; ἀλλ' ὁ πολίτης αὐτοῦ Ἀναξίμανδρος, τοῦ ὕγρου πρεσβυτέραν ἀρχὴν εἶναι λέγει τὴν αἰθέρην καὶ ταύτη τὰ μὲν γεννᾶσθαι, τὰ δὲ φθείρεσθαι. καὶ δὴ τοῖνυν πιστός Ἀναξίμανδρος ἔστω.

XI. Καὶ μὴν οὐκ ἐπιτρέπει τούτοις εὐδοκμεῖν Ἀρχέλαος, ἀποφαινόμενος τῶν ὄλων ἀρχὰς θερμὸν καὶ ψυχρόν. ἀλλὰ καὶ τούτῳ πάλιν ὁ μεγάλωφονος Πλάτων οὐχ ὁμολογεῖ λέγων ἀρχὰς εἶναι Θεὸν καὶ ὕλην καὶ παράδειγμα. νῦν μὲν καὶ δὴ πέπεισμαι. πῶς γὰρ οὐ μέλλω πιστεύειν φιλοσόφῳ τῷ τοῦ Διὸς ἄρμα πεποιηκότι; κατόπιν δὲ αὐτοῦ μαθητῆς Ἀριστοτέλης ἔστηκε ζηλοτυπῶν τὸν διδάσκαλον τῆς ἀρματοποιίας. οὗτος ἀρχὰς ἄλλας ὀρίζειται τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν. καὶ τὸ μὲν ποιοῦν ἀπαθὲς εἶναι τὸν αἰθέρα, τὸ δὲ πάσχον ἔχον ποιότητος τέσσαρας· ξηρότητα, ὕγρότητα, θερμότητα, ψυχρότητα· τῇ γὰρ τούτων εἰς ἄλληλα μεταβολῇ, πάντα γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι.

XII. Κεκμήκαμεν ἤδη μεταβαλλόμενοι ἄνω καὶ κάτω τοῖς δόγμασι· πλὴν ἐπὶ γε τῆς Ἀριστοτέλου γνώμης στήσομαι καὶ μηκέτι μοι μὴδὲ εἰς ὀχλείτω. ἀλλὰ τί δῆτα πάθουμ' ἄν; νευροκοποῦσι γὰρ μου

IX. 5. νέμει P, Bn: VMOL Ὁ D1 ἐν σχολ. θεωρεῖ ἐσφαλμένον τὸ «νεύει» καὶ τὸ «μηνύει» τοῦ G.

X. 6. ὀριζόμενος κατ' ἀρχή P, Bn: ὕδωρ ἀρχή Ml. 8. πεισθῶ P, Bn: πείθω S. 9. πρεσβυτάτῳ P, Bn: πρεσβυτέρῳ Ml. Πβλ. Ψευδο-Ἰουστίνου, Παραίνεσις, κ. 5, π. 6ε «ὁ πρεσβύτατος τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπάντων Θαλῆς». 10. τοῦ ὕγρου P, Bn. 263,1 D1.

XI. 13. καὶ μὴν οὐκ ἐπιτρέπει τούτοις εὐδοκμεῖν P, Bn: τούτου εὐδοκ. S: καὶ μὴν οὐκ εὐδοκμεῖ D1, om. οὐκ ἐπιτρ. τούτοις εὐδ. 14. ἀλλὰ καὶ τούτῳ P, Bn: τούτου S. 15. μεγάλωφονος Πλ.: Πβλ. D1. Προλ. 262. Ψευδο-Ἰουστ., Παραίνεσις, κ. 31, σ. 30. 19. τὸ ποιοῦν κ. τ. πάσχον S. 20. ἔχον P, Bn: Ml: ἔχειν D1. 22. πάντα P, Bn — τὰ πάντα Ot. γίνεσθαι καὶ φθείρεσθαι, P, Bn, Ml — γίνεσθαι καὶ φθείρεται D1.

XII. 23. μεταβαλλόμενοι P, Bn, Ml, μεταμελλόμενοι VMOL. 24. μηκέτι P, Bn — μὴ ἔτι S. 25. μὴδὲ εἰς ὀχλείτω P, Bn — μὴδὲ εἰς ὀχλείτω λόγος D1. 25. νευροκοποῦσι P, Bn — νευροσπαστοῦσι D1.

τὴν ψυχὴν ἀρχαιότεροι τούτων γέροντες. Φερεκύδης μὲν ἀρχὰς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον· Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα· Χθονίην δὲ τὴν γῆν· Κρόνον δὲ τὸν χρόνον. ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. ζηλοτυπία τοίνυν τῶν

5. γερόντων πρὸς ἀλλήλους. ταῦτα γὰρ τοι πάντα ὁ Λεόκιππος λῆρον ἠγούμενος, ἀρχὰς εἶναι φησι τὰ ἄπειρα καὶ ἀκίνητα καὶ ἐλάχιστα. καὶ τὰ μὲν λεπτομερῆ ἄνω χωρήσαντα, πῦρ καὶ ἀέρα γενέσθαι· τὰ δὲ παχυμερῆ κάτω ὑποστάντα ὕδωρ καὶ γῆν.

XIII. Μέχρι ποῦ τὰ τοσαῦτα διδάσκομαι μηδὲν ἀληθὲς μαθάνων;

10. πλὴν εἰ μὴ τι γε Δημόκριτος ἀπαλλάξει με τῆς πλάνης ἀποφαινόμενος ἀρχὰς τὸ «ὄν» καὶ τὸ μὴ «ὄν». καὶ τὸ μὲν «ὄν» πλήρες, τὸ δὲ μὴ «ὄν» κενόν. τὸ δὲ πλήρες ἐν τῷ κενῷ τροπῇ (καὶ) ῥυθμῷ ποιεῖ τὰ πάντα ἴσως ἂν πεισθίην τῷ καλῷ Δημόκριτῳ καὶ βουλοίμην ἂν σὺν αὐτῷ γελᾶν, εἰ μὴ μεταπίθει με Ἡράκλειτος, κλαίων ἑμοῦ καὶ

15. λέγων· ἀρχὴ τῶν ὄλων τὸ πῦρ· δύο δὲ αὐτοῦ πάθη, ἀραιότης καὶ πυκνότης· ἡ μὲν ποιοῦσα, ἡ δὲ πάσχουσα· ἡ μὲν συγκρίνουσα, ἡ δὲ διακρίνουσα. ἱκανῶς ἔχει μοι! καὶ ἤδη μεθύω ταῖς τοσαύταις ἀρχαῖς.

XIV. Ἀλλά με παρακαλεῖ κάκειθεν Ἐπίκορος μηδαμῶς ὑβρίσαι τὸ καλὸν αὐτοῦ δόγμα τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ κενοῦ. τῇ γὰρ τούτων

20. συμπλοκῇ, πολυτρόπῳ καὶ πολυσχηματίστῳ τὰ πάντα γίνεται καὶ φθίρεται. οὐκ ἀντιλέγω σοι, βέλτιστε ἀνδρῶν Ἐπίκορε. Ἀλλ' ὁ Κλεάνας ἀπὸ τοῦ φρέατος ἐπάρας τὴν κεφαλὴν, καταγελαῖ σου τοῦ δόγματος καὶ αὐτὸς ἀνιμᾷ τὰς ἀληθεῖς ἀρχὰς Θεὸν καὶ ὕλην. καὶ τὴν μὲν γῆν μεταβαλεῖν εἰς ὕδωρ, τὸ δὲ ὕδωρ εἰς ἀέρα· τὸν δὲ ἀέρα (ἄνω) φέρεσθαι

25. τὲ δὲ πῦρ εἰς τὰ περιγεία χωρεῖν, τὴν δὲ ψυχὴν δι' ὄλου τοῦ κόσμου διήκειν, ἥς μέρος μετέχοντας ἡμᾶς ἐμψυχοῦσθαι.

XV. Τούτων τοίνυν τοσοῦτων ὄντων, ἄλλο μοι πλῆθος ἀπὸ Λιβύης ἐπιρρεῖ, Καρνεάδης καὶ Κλειτόμαχος καὶ ὄσοι τούτων ὀμι-

1. τούτων P, Bn — τούτου MI. 4. ζηλοτυπία P, Bn — ζηλότυποι DI (L) — «ζηλοτυπούντων ἔτι τ. γερ. π. ἀλλ., ταῦτά γε τοι πάντα» MI. 7. φησι P, Bn, DI (Y) φασί. ἀκίνητα P, Bn, G — ἀεικίνητα DI 564,27: «ἄπειρα εἶναι καὶ αἰετινόμενα», Λαέρτ. IX, 30. Πβλ. Ἰππολύτ. I,12,1.

XIII. 9. ποῦ P, MI, DI MVO(L). Πβλ. 656,15. 12. καὶ ῥυθμῷ P: ἡ ῥυθμῷ DI. Πβλ. 314,5: ῥυσμῷ S. ποιεῖ P, DI — ποιεῖν W — κἄν ἤδη MI.

XIV. 20-21. γίνεται καὶ φθίρεται P, DI — γίνεσθαι καὶ φθίρεσθαι MI, S. 22. φρέατος P, DI. Πβλ. Διογέν. VII, 168. 23. ἀνιμᾷ P, DI, VMO — ἀνειμῶ (L?). 24. μεταβάλλειν DI — μεταβαλεῖν P. (ἄνω) om. P+Wt.

XV. 28. Κλειτόμαχος P, Bn — Κλειτόμαχος DI. ἐπιρρεῖ P, DI, ML. Πλάτ. Φαῖδρ., σ. 229, δ.

ληταί, πάντα τὰ τῶν ἄλλων δόγματα καταπατοῦντες, αὐτοὶ δὲ ἀποφαινό-
μενοι, διαρρηδὴν ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πάντα καὶ αἰεὶ τῇ ἀληθείᾳ, φαν-
τασίαν παρακεῖσθαι ψευδῆ. τί τοίνυν πάθω, τοσοῦτω χρόνῳ ταλαιπωρή-
σας; πῶς δέ μου τῆς γνώμης ἐκχέω τὰ τοσαῦτα δόγματα; εἰ γὰρ μηδὲν
5 εἴη καταληπτόν, ἀλήθεια μὲν ἐξ ἀνθρώπων οὔχεται. ἡ δὲ ὕμνουμένη
φίλοσοφία σκιομαχεῖ μᾶλλον ἢ τὴν τῶν ὄντων ἐπιστήμην ἔχει.

XVI. Ἄλλοι τοίνυν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς φυλῆς, Πυθαγόρας καὶ οἱ
τούτου συμφυλέται, σεμνοὶ καὶ σιωπηλοὶ, παραδιδόσων ἄλλα μοι δό-
γματα, ὥσπερ μυστήρια. καὶ τοῦτο δὴ τὸ μέγα καὶ ἀπόρρητον (αὐτὸς
10 ἔφα): ἀρχὴ τῶν πάντων ἡ μονάς. ἐκ δὲ τῶν σχημάτων αὐτῆς καὶ ἐκ
τῶν ἀριθμῶν, τὰ στοιχεῖα γίνεται. καὶ τούτων ἐκάστον τὸν ἀριθμὸν καὶ
τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέτρον, οὕτω πως ἀποφαίνεται. τὸ μὲν πᾶρ ὑπὸ τεσσά-
ρων καὶ εἴκοσι τριγῶνων ὀρθογωνίων συμπληροῦται τέσσαρσιν ἰσοπλεύ-
ροις περιεχόμενον. ἕκαστον (δὲ) ἰσοπλευρον σύγκειται ἐκ τριγῶνων ὀρ-
15 θογωνίων ἐξ ἑνὸς καὶ πυραμίδι προσεικάζουσιν αὐτό. ὁ δὲ ἀὴρ ὑπὸ
τεσσαράκοντα ὀκτῶ τριγῶνων συμπληροῦται, περιεχόμενος ἰσοπλεύροις
ὀκτῶ. εἰκάζεται δὲ εἰκοσαέδρῳ περιέχεται ὑπὸ ὀκτῶ τριγῶνων ἰσοπλεύ-
ρων, ὧν ἕκαστον εἰς ἐξ ὀρθογώνια διαιρεῖται, ὥστε γίνεσθαι τεσσαράκοντα
ὀκτῶ τὰ πάντα. τὸ δὲ ὕδωρ ὑπὸ ἑκατὸν εἴκοσι (τριγῶνων συμπληροῦται,
20 ἴσοις καὶ ἰσοπλεύροις εἴκοσι) περιεχόμενον, εἰκάζεται δὲ εἰκοσαέδρῳ
ὁ δὲ ἀπὸ τῆς γῆς ἐξ ἴσων καὶ ἰσοπλεύρων τριγῶνων εἴκοσι καὶ ἑκατόν.
ἐξάκις δὲ εἴκοσιν, ἑκατόν εἴκοσι. ὁ δὲ αἶθρη συμπληροῦται δώδεκα πεν-
ταγωνίοις ἰσοπλεύροις καὶ ὁμοίος ἐστὶ δωδεκαέδρῳ. ἡ (δὲ) γῆ συμπλη-
ροῦται ἐκ τριγῶνων μὲν ὀκτῶ καὶ τεσσαράκοντα περιέχεται δὲ καὶ τε-
25 τραγῶνις ἰσοπλεύροις ἐξ ἑνὸς καὶ ὁμοία κύβῳ. ὁ γὰρ κύβος ὑπὸ ἐξ τε-
τραγῶνων περιέχεται, ὧν ἕκαστον εἰς τέσσαρα τρίγωνα διαιρεῖται: ὥστε
γίνεσθαι τὰ πάντα εἰκοσιτέσσαρα.

XVII. Τὸν μὲν δὴ κόσμον ὁ Πυθαγόρας μετρεῖ. ἐγὼ δὲ πάλιν
ἐνθεος γενόμενος, τῆς μὲν οἰκίας καὶ πατρίδος καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν

3. τοσοῦτω χρόνῳ P, D1 — τοσοῦτον χρόνον Ml, Ot, XVI. 8-9. αὐτὸς ἔφα P, D1 — ἀπόρρητον τὸ P, D1 (τὸ) — om. Ml.

XVI. 19-20. (τριγῶνων... εἴκοσι) + D1, Wr, Ot — om. P. 22. ἐξάκις δὲ εἴκο-
σιν, ἑκατόν εἴκοσι P, Bη — εἴκοσι στ' δὲ κ ρη' ΩΜΟΙ, Wr. 22-23. πενταγωνίους P,
Bη — πενταγώνιους V, D1. 26. εἰς τέσσαρα τρίγ. διαιρεῖται, D1, Wr — διατρεῖται om.
P. 27. γίνεσθαι P, Bη, D1, VOL. τὰ πάντα εἰκοσιτέσσαρα P, Bη — τὰ om.
Wr — πάντα κο' Wr.

XVII. 28. μετρεῖ P, D1 — οὕτω μετρεῖ S. 29. ἐνθεος P, Bη — ἐνθεως D1.

παιδίων καταφρονῶ καὶ τούτων οὐκέτι μοι μέλει. εἰς δὲ τὸν αἰθέρα αὐ-
 τὸν αὐτὸς ἀνέροχομαι καὶ τὸν πῆχυν παρὰ Πυθ' ἀγ' ὄροσ' λαβὼν, μετρεῖν
 ἄροχομαι τὸ πῦρ. οὐ γὰρ ἀπόχρη μετρῶν ὁ Ζεὺς, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸ μέγα
 ζῶον, τὸ μέγα σῶμα, ἡ μεγάλη ψυχὴ, αὐτὸς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέλθοιμι
 5 καὶ μετρήσαιμι τὸν αἰθέρα οἴχεται ἢ τοῦ Διὸς ἀρχή. ἐπειδὴν δὲ μετρήσω
 καὶ ὁ Ζεὺς παρ' ἐμοῦ μάθη, πόσας γωνίας ἔχει τὸ πῦρ, πάλιν ἐξ οὐρανοῦ
 καταβαίνω καὶ φαγῶν ἐλαίας καὶ σῦκα καὶ λάχανα, τὴν ταχίστην ἐπὶ
 τὸ ὕδωρ στέλλομαι καὶ κατὰ πῆχυν καὶ δάκτυλον καὶ ἡμιδάκτυλον με-
 10 τρῶ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν καὶ τὸ βάθος αὐτῆς ἀναμετρῶ, ἵνα καὶ τὸν Πο-
 σειδῶνα διδάξω, πόσης ἄρχει θαλάσσης. τὴν μὲν γῆν ἅπασαν ἡμέρα μιᾷ
 περιέρχομαι συλλέγων αὐτῆς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέτρον καὶ τὰ σχήματα.
 πέπεισμαι γὰρ ὅτι τοῦ κόσμου παντὸς οὐδὲ σπιθαμῆν παρήσω τοιοῦτος
 καὶ τηλικούτος ὢν. οἶδα δὲ ἐγὼ καὶ τῶν ἀστέρων τὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν
 15 ἰχθύων καὶ τῶν θηρίων καὶ ζυγῶ τὸν κόσμον ἰστάς, ἐνκόλως τὸν σταθμὸν
 αὐτοῦ δύναμαι μαθεῖν.

XVIII. Ἀμφὶ μὲν δὴ ταῦτα μέχρι νῦν ἐσπούδακεν ἡ ψυχὴ μου τῶν
 ὄλων ἄρχειν. προκύψας δὲ μοί φησιν Ἐπίκορος· σὺ μὲν δὴ κόσμον
 ἓνα μεμέτρηκας, ὃ φιλότης, εἰσὶ δὲ κόσμοι πολλοὶ καὶ ἄπειροι. πάλιν
 20 οὖν ἀναγκάζομαι εἰπεῖν οὐρανοὺς πολλοὺς, αἰθέρας ἄλλους, καὶ τούτους
 πολλοὺς. ἄγε δὴ μηκέτι μέλλων ἐπισιτισάμενος ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τοὺς
 Ἐπίκορειους κόσμους ἀποδημήσω. τὰ μὲν οὖν πέρατα Τηθὸν
 καὶ Ὠκεανὸν ἐνκόλως ὑπερίπταμαι. εἰσελθὼν δὲ εἰς κόσμον καινὸν καὶ
 ὥσπερ εἰς ἄλλην πόλιν, μετρῶ τὰ πάντα ὀλίγαις ἡμέραις. κἀκεῖθεν ὑπερ-
 25 βαίνω πάλιν εἰς τρίτον κόσμον, εἶτα εἰς τέταρτον καὶ πέμπτον καὶ δέκατον
 καὶ ἑκατοστὸν καὶ χιλιοστὸν καὶ μέχρι ποῦ; ἦδη γάρ μοι σκότος ἀγνοίας
 ἅπαντα καὶ ἀπάτη μέλαινα καὶ ἄπειρος πλάνη καὶ ἀτελῆς φαντασία καὶ
 ἀκατάληπτος ἄνοια. πλὴν εἰ μέλλω καὶ ταυτὰς ἀτόμους αὐτὰς ἀριθμεῖν,

5. ἐπειδ. δὲ μετρ. P, Bn — πάλιν μετρ. + DI, ἐν σχολ. 10. τὴν μὲν γῆν P,
 Bn — τὴν δὲ γῆν DI — καὶ τὴν μὲν γῆν W, Ml. 11. περιέρχομαι P, Bn, DI —
 παρέρχομαι Ml. 12. παντὸς P, Bn, DI — πάντα Mn. 13. οἶδα δὲ ἐγὼ P, DI.
 Δελφικὴ ρῆσις. Πβλ. Ἡροδ. I, 47 σχολ. DI. 14. καὶ ζυγῶ P, Bn, DI — ἐπὶ ζυγῶ W.

XVIII. 17. προκύψας P, Bn, DI — προσκύψας VMOI — cor. S. 19. εἰπεῖν
 οὐρανοὺς πολλοὺς P, Bn — μετρεῖν οὐρ. ἄλλους DI — cor. Ml μετρεῖν οὐρ. ἄλλους Ml.
 20. ἐπισιτισάμενος P, Bn, DI, VM, ἐπισιτισάμενος DI, schol. 21. πέρατα P, DI: Sch.
 *Ομ. Ξ 200. 24. εἰς τρίτον κόσμον P, Bn, MVOL, DI — εἰς κόσμον Ml. 25.
 ἀγνοίας P, Bn, DI — ἀνοίας DI, L. 26. ἅπαντα P, Bn, W — ἅπαντ' DI. 27. ἄνοια
 P, Bn, DI, VM(O)L: Πβλ. 652,4. εἰ μέλλω P, Bn, S — πλὴν τι μέλλω DI —
 πλὴν εἰ μέλλω καὶ ταυτὰς ἀτόμους αὐτὰς ἀριθμεῖν — οὕτως ἀριθμεῖν LVO, Mn.

ἐξ ὧν οἱ τοσοῦτοι κόσμοι γεγόνασιν, ἵνα μηδὲν ἀνεξέταστον παραλείπω, μάλιστα τῶν οὕτως ἀναγκαίων καὶ ὠφελίμων, ἐξ ὧν οἶκος καὶ πόλις εὐδαιμονεῖ;

XIX. Ταῦτα μὲν τοίνυν διεξήλθον βουλόμενος δεῖξαι τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οὖσαν αὐτῶν ἐναντιότητα καὶ ὡς εἰς ἄπειρον αὐτοῖς καὶ ἀόριστον πρόεισιν ἢ ζήτησις τῶν πραγμάτων καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἀτέκμαρτον καὶ ἄχρηστον, ἔργῳ μηδενὶ προδήλω καὶ λόγῳ σαφεῖ βεβαιούμενον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΙΣ

Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μελετητῶν τοῦ «Διασυρμ. οὔ» παραθέτομεν τὴν ἀμοιβαίως σχετιζομένην βιβλιογραφίαν τῶν ἐκδοθεισῶν «Ἐκκλησ. Ἱστοριῶν» Σωκράτους καὶ Σωζομένου. Ἐπίσης σημειοῦμεν τὴν βιβλιογραφίαν τῶν συγγραφέων τῶν νεωτέρων ἄρθρων ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ ἀλλαχοῦ. Διὰ τὴν διασαφήσωμεν καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν σημειουμένην βιβλιογραφίαν, ἔθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν τὴν ἐπισήμανσιν τῶν ὀνομάτων τῶν βιβλιογραφικῶς σημειουμένων ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Andreas Freiherrn v. d. Pauli, Die Irrisio des Hermias. Paderborn 1907 (Forschungen zur christlichen Literatur — und Dogmengeschichte. Siebenter Band S. 1-53. Ἡ ἐρευνητικὴ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως νὰ συσχετίσῃ τὸ ἔργον τοῦ «Διασυρμοῦ» πρὸς ἔργα παλαιότερων συγγραφέων, ἐννοιολογικῶς ἢ καὶ οὐσιαστικῶς σχετιζομένων καὶ ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἀναφερομένων εἰς τὸν «Διασυρμόν» τοῦ Ἑρμίου, καὶ παρὰ τὰ ἐσφαλμένα συμπεράσματα, εἰς τὰ ὅποια οὗτος κατέληξε, μὲ τὴν τὰ μάλιστα ἀξιεπαινον προσπάθειάν του, παρώθησεν ἡμᾶς νὰ σημειώσωμεν καὶ ἅπασαν τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ βιβλιογραφίαν. Ἐκτὸς τούτων, ἡ βιβλιογραφία αὕτη θὰ βοηθήσῃ καὶ ἡμᾶς εἰς μίαν νέαν ἐκτενῆ συγκριτικὴν ἐκθεσιν τῆς ὅλης ἀναφυομένης προβληματολογίας τοῦ «Διασυρμοῦ». Τό γε νῦν ἔχον, εὐχομαι ὅπως ὁ Θεὸς διατηρήσῃ τὰς τε πνευματικὰς μου καὶ τὰς σωματικὰς δυνάμεις, ἵνα δυνηθῶ νὰ ἐκδώσω ἐκ τοῦ συγκεντρωθέντος ἀφθόνου ὕλικοῦ εἰς ἰδιαιτέρον τόμον τὸ ψευδωνύμως, καθ' ἡμᾶς φερόμενον ἔργον «Ἑρμείου φιλοσόφου, Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων».

Hermanus Diels; Doxographi Graeci. Collegit recensuit prolegomenis indicibusque instruxit. Opus Academiae Litterarum regiae Borussicae praemio ornatum. Editio tertia exemplar editionis primae anni 1879, photomechanice impressum. Berolini, apud Walter de Gruyter et socios 1958.

Prolegomena. XIX. De Hermiae Gentilium Philosophorum Irrisione S. 259-263. Σελ. 649-656: Ἑρμείου Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων. Notarium Index:

V Vindobonensis philos. et phil. gr. XIII Ness; XX Lamb. s. XIV vel XV.

M Monacensis DXII s. XV.

O Ottobonianus graec. CXCI s. XV.

I Leidensis XVI Qu. 484 s. XV.

P Patmou 202 s. XI.

ΕΡΜΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

Διασυρμὸς τῶν ἑξὼ φιλοσόφων.

Τὸ apparatus criticus τοῦ Diels, ὡς καὶ τῆς ἐκδ. Migne, P.G. 6, 1170-1180, διορθῶναι καὶ συμπληρῶναι ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδ. Πάτμου 202 (Ἰωάν. Σακκελιῶνος, Πατριακὴ Βιβλιοθήκη. Ἀθήνησιν ΑΩΣ' (=1890) σ. 113; Τὸ τεῦχός ἐστι γεγραμμένον ἐν σχήματι ὀγδῶδου μικροῦ κατὰ τὴν Γ' (δεκάτην)(;!) ἑκατονταετηρίδα, καὶ περιέχει φύλλα 233. Εὐρηνται δ' ἐν αὐτῷ τάδε:... Γ' (Ἐρμείου φιλοσόφου Διασυρμὸς τῶν ἑξὼ φιλοσόφων). Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἔργου τῶν Cavalieri - Joh. Lietzmann, Specimina Codicum Graecorum Vaticanorum. Bero-
lini 1929, σελ. 20-25 διεπίστωσα ὅτι ὁ κώδιξ 202 εἶναι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ οὐχί, ὡς ἐσφαλμένως ἰσχυρίζεται ὁ Σακκελιῶν, τοῦ Γ' αἰ.

Βιβλιογραφία τοῦ Diels τῶν προλεγομένων, ἔσον καὶ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ apparatus criticus σημειοῦμεν εὐθὺς ἀμέσως, προηγουμένης τῆς τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος.

G. Cavei, Hist. litter. script. eccles. II, 85. Lambecius, Comment. de bibl. Caes. Vindobon. lib. VII, p. 54. Otto, Corp. apolog. christ. saec. II vol. IX Jen. 1872 p. XXXIII sqq. Hermias Ammonii pater (Ἐρμείου φιλοσόφου Ar. Schol.) p. 9 Br. Otto, I. c. XLIX: namque saeculo, inquit, quinto gentiles sive pagani pagos quaerebant ut iam anno 423 vix ultra eorum vestigia amplius exstarent (Theodos. II in cod. Theod. XVI 10,22), et pauci tantum supererant neoplatonici, in umbraculis latitantes et sexto saeculo (ca. 523) a Justiniano I Athenis ultimo eorum refugio expulsi, idem imperator paganis qui supererant baptismum obtulit. Stobaei et Simplicii testimonio, qui dum veterum physicorum diversitatem explicat in Phys. I. f. 7r 26: «οὐ χρὴ δέ, inquit, τοὺς τοσαύτης ἀκούοντας διαφορᾶς νομίζειν ἐναντιολογίας εἶναι... ἀλλὰ περὶ τὴν καθάρσειν τῆς θείας ὑπεροχῆς». Ἐν σελ. 260, σημ. 1: illis patrocinator scholium ad hunc Simplicii locum in cod. D servatum «οὐ καθαιροῦμεν ὡς ἐνανθρωπίσαντα λέγοντες... δι' ἄφατον ἀγαθότητα». G. P. Menzelius, Jermiae editor, Lugd. Bat. 1840, σελ. 260, σημ. 2: «falsum est Worthus cum ex proemii verbis ὧ ἀγαπητοί, orationem ad christianos... libellum anspicatur». Ὁ Otto πρῶτον ἐκδότην τοῦ Ἐρμείου φιλοσόφου θεωρεῖ τὸν Seiler (Basil. 1553), Hieronymi Wolfii (basil. 1580), Galei et Worthii (Oxon. 1700), Marani (apolog. saec. II 1742), Menzelii (Lugd. Batav. 1840). Οὗτος κατὰ τὸν Otto ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸν ἐν τοῖς σχολίοις τοὺς παλαιούς κώδικας (αἰ. XV), ἧτοι Ο (Ottobonianum),

M (Monacensem), L (Leidensem), V (Vindobonensem), O (Ottoboniānum) ceteros inter quos M o n a c. 339, Vatic. Regin. gr. 159, M a t r i t e n s i s 119 ab Andrea Dermario s. XVI, scripti sunt, nullius esse pretii recte iudicavit O t t o.

Βιβλιογραφία τῶν ἐκδόσεων τῶν Ἱστοριῶν Σωκράτους καὶ Σωζομενοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὰ νεώτερα ἄρθρα τῶν Λεξικῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἔργου τοῦ Andreas Freiherrn v. Di Paulii, Die Irrisio des Hermias. Paderborn 1907: Forschungen zur Christlichen Literatur-und Dogmengeschichte. Siebenter Band S. 1-53. Ἐκ τῆς ἐντὸς τοῦ κειμένου τοῦ ἔργου τοῦ βιβλιογραφίας, ἐσημειώσαμεν τὰ ἔργα προηγουμένως. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου τοῦ δοξογράφου, ἀκμάσαντος περὶ τὸ 100 μ.Χ. «Περὶ τῶν φυσικῶν δογμάτων». Τοῦτου δὲ ἐπιτομὴ εἶναι τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πλουτάρχου διασωθὲν ἀξιολογώτατον καὶ διδακτικώτατον βιβλίον «Περὶ τῶν ἀρρσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογμάτων» (Placita). Ἀποσπάσματα καὶ ἄλλων ἔργων τοῦ Ἀετίου παρὰ τῶ Diels. — Ἄξια ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔργα: E. A. Rizzo, Ermia Livorno 1931. L. Alafonsi, Ermia filosofo, Brescia 1947. VC 1951, 80/3 (Platonis Theätet. bei H.). S. Gennaro, Sullo «Schermo» di Ermia filosofo, Ca 1950. Otto Bardenhewer, Gesch. d. altkirchlichen Literatur. Erster Band. Freiburg i. Br. 1913² S. 325-329 und Band IV, 141/4 (Bibliogr.). P. Batiffol, Sozomène et Sabinos: Byz. Zeitscher. 7 (1898) 265-284: S. 265: «toute son oeuvre n' est pas à ce degré une oeuvre de première main». Ad. v. Harnack, Realencyklopädie f. prot. Theol. u. Kirche 18, 541/7. Eltester, in: Paulys, Realencyklopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung von Wilhelm Kroll und Karl Mittelhaus, Zweite Reihe - Fünfter Halbband, Stuttgart 1927 S. 1240-1248 (Bibliogr.): Fabricius - Harles, Bibl. Gr. VII 427/429. Loeschke bei Hauck, RE f. prot. Theol. ³XVIII 541/7. Harnack, ebd. ²XIV 415/20. G. Schoo, Die Quellen des Kirchenhistorikers Soz. 1911. Jeep, Jahrb. f. Phil. 14 Suppl. - Bd. 1885, 137ff. Bidez, La tradition manuscrite de Sozomène 1908 (Texte und Unters. XXXII 2b).

Ἐκδόσεις τῶν Ἱστοριῶν Σωκράτους
καὶ Σωζομενοῦ.

R. Stephanus, Paris 1544. Christopherson, Genf 1612. Balesius, Paris 1668. Reading, Cambridge 1720 (nachgedruckt in Oxforder Schulausgabe von 1844 und MWG LXVII).

Hussey, Oxford 1853 (nachgedruckt von Bright 1878. Eine englische Uebersetzung von Zeno und Hertrant in den Nicene and Postnicene Fathers edit. by Schaff and Wace, II Series, Vol. II. - Sonst ist neben anderem z. T. im Text Genannten zu vergleichen: Text: Nolte, in der THQS 1859, 308. 518; zum Leben: die Testimonia veterum (am vollständigsten in der Ausgabe von Hussey und die den Ausgaben vorgesetzten Viten, bes. Valesius: De vita et scriptis Socratis atque Sozomenos; ferner; Dupin, Nouvelle Bibliothèque, IV, 78; Ceillier, Histoire générale, XIII, 669; Cave, Hist. lit., I, 427; Fabricius - Harless, Bibliotheca, VII, 423; Bardenhewer, Patrologie 332f. und die üblichen Encyklopädienswerke; zu den Quellen: Jeep, Quellenuntersuchungen zu den griechischen Kirchenhistorikern (-Flackeisens Jahrb. für aclass. Philol., Suppl. XIV) 105ff. Geppert, Die Quellen des Kirchenhistorikers Socrates Scholasticus - Studien zur Gesch. der Theologie und der Kirche hrsg. von Bonwetsch u. Seeberg III, 4; zur allgemeinen Charakteristik: Harnack in der 2. Aufl. dieser Encyklopädie; zur Erklärung und Kritik: die im 3. Band der Ausgabe Husseys gesammelten Annotationes und die geschichtlichen Darstellungen der von Sokrates behandelten Zeit. Realencyklopädie für protestantische THEOLOGIE und KIRCHE, hersg. von J.J. Herzog. In dritter verbesserter und vermehrter Auflage unter Mitwirkung vieler Theologen und anderer Gelehrter, hrsg. von Hauck Albert, Prof. in Leipzig. - Achtzehnter Band - Schwabacher Artikel - Stephan II. Leipzig-J. C. Hinrich'sche Buchhandlung 1906, 481-486.

Sozomenos - Ausgaben wie bei Sokrates (s. oben 481). Sonst ist neben anderem z. T. im Text Genannten zu vergleichen: zum Leben: die Testimonia veterum (am vollständigsten in der Sokratesausgabe von Hussey) und die den Ausgaben vorgesetzten Viten, bes. Valesius: De vita et scriptis Sokratis atque Sozomeni; ferner: Duoin, Nouvelle Bibliothèque IV, 80ff., Ceillier, Histoire générale XIII, 689ff. Cave, Hist. lit. I, 427f., Fabricius - Harless, Bibliotheca VII, 427ff., Bardenhewer, Patrologie 333 und die biblischen encyklopädischen Werke; zu Text u. Ueberlieferung: Nolte in der THOS 1861. 417ff., C. de Boor, Zur Kenntnis der Handschriften der griechischen Kirchenhistoriker - ZKG VI, 478ff., J. B. Sarrazin: De Sozomeni historia num integra sit - Commentariones philologicae Jenenses I, 165ff. A. Guldenpenning, Die Kirchengeschichte des Theodoretus von Kyhos 12ff., - Zu den Quellen: ZEEP, Quellenuntersuchungen - in den griechischen

Kirchenhistorikern (Fledeisens Jahrbücher für classische Philologie, Suppl. XIV), 137ff. F r. A. H o l z h a u s e n, Commentario de fontibus quibus Sokrates, Sozomenow ac Theodore'tus... sui sunt, Göttingen 1925. K a u f m a n n, Kritische Untersuchungen der Quellen zur Geschichte Ulfilas (-ZdA XXVII (AF XV), 222ff. G ü l d e n p e n n i n g und I f l a n d, Der Kaiser Theodosius der Grosse 21ff. J. R o s e n s t e i n, Kritisch Untersuchungen über die Verhältniß zwischen Olympiodor, Zosimus und Sozomenus FdG I, 165ff. P. B a t i f f o l, Sozomène et Sabinos - Byz. Zeitschr. VII, 265ff. VII, 265ff. D e r s e l b e, Le Synodikon de S. Athanase - Byz. Zeitschr. X, 128ff. zum E r k l ä r u n g und K r i t i k wie bei Sokrates. - Νεωτέρα ἔκδοσις τοῦ Σωζομενοῦ εἶναι ἡ ἔξῃς: S o z o m è n e, Histoire Ecclésiastique. Livres I-II. Texte grec de l' édition J. B i d e z. Introduction par P. G r i l l e r et G. S a b b a h. Traduction par A. - J. F e s t u g i è r e. Annotation par G. S a b b a h (Sources Chrétiennes, 306). Paris, édit. du Cerf 1983, pp. 388.